Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 3[illegible]671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 36 (1738) ГОД XXXIV БЕЛАСТОК, 3 ВЕРАСНЯ 1989 г. Цана 80 зл.

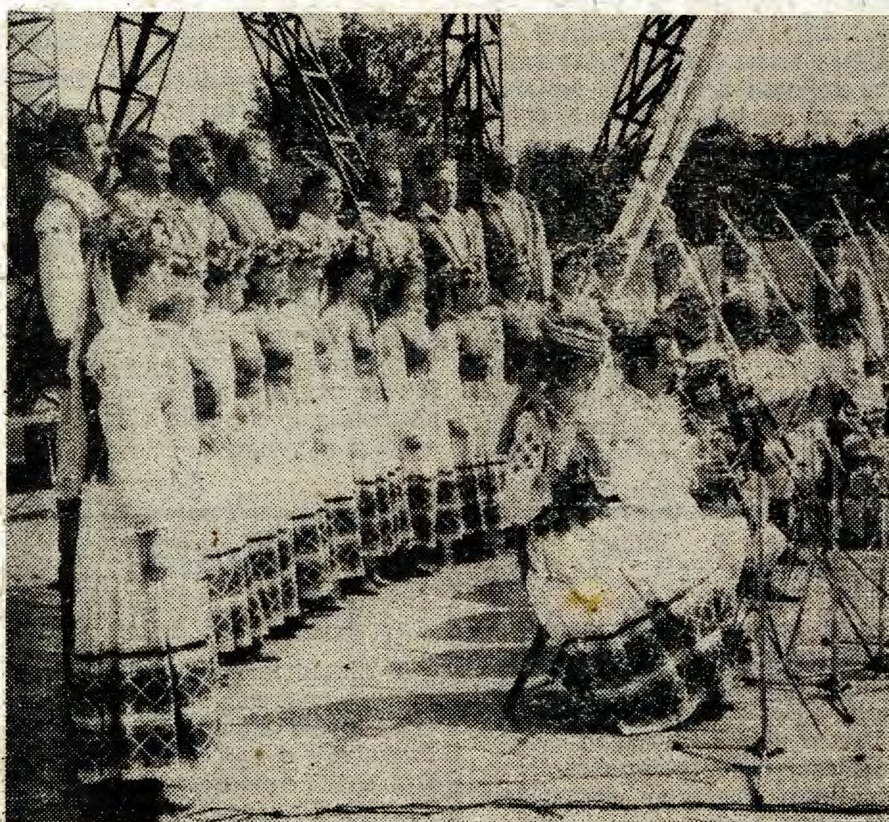

„Васілёчкі“ з Бельска...

РЭХА БЕЛАРУСКАГА СВЯТА

„ЛЮБЛЮ НАШ КРАЙ, СТАРОНКУ ГЭТУ...“

Вялікім дасягненнем у дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы лічу беларускія святы, якія ў апошнія гады з паўсюднага святкавання па вёсках і мястэчках пашырыліся і на Беласток — як бы не было, беларускую метраполію ў Польшчы. Што святы гэтыя патрэбныя тут і заўсёды знойдуць свайго гледача, пераконвае не толькі штогадовая фрэквенцыя на іх, але і вынікі апошніх выбараў у Сейм і Сенат ПНР, у якіх беларусы прадставіліся як значная сіла, якой нельга не заўважаць і з якой немагчыма не лічыцца.

Цешыць нас факт, што пра нашы святы ўжо чуваць у свеце, а Беласток павалі становіцца месцам міжнародных сустрэч, а фактычна — сустрэч беларусаў, якіх лёс закінуў у розныя куткі свету.

З тых „найдалейшых“ беларусаў пачатак зрабіў сёлета танцавальны калектыў „Васілёк“ з Нью-Йорка, пад мастацкім кіраўніцтвам Алы Орса-Рамана. Яго прыезд быў нязвыклай падзеяй не толькі для гэтых дваццаці амерыканска-беларускіх юнакоў і дзяўчат, якія амаль усе ўпершыню ступілі на зямлю сваіх бацькоў, на тую зямлю, адкуль іх карэнні, але і для мясцовых беларусаў, якія з велізарным зацікаўленнем і апляўзам сустрэлі „Васілёк“.

Прыехалі на свята таксама і „бліжэйшыя“ беларусы: менавіта калектыў „Лявоны“ з Воранава, што знаходзіцца каля Ліды ў Гродзенскай вобласці. Здавалася б, недалёка, а ўсё ж з заграніцы! „Лявоны“ прыехалі, каб ужо трэці раз прадэманстраваць сваё прафесіянальнае майстэрства (хаця яны ўсяго толькі аматары) на Беласточчыне і, як заўсёды, захапілі нашу публіку.

Перад сваім выступленнем у амфітэатры, Ала Орса-Рамана сказала: „Мы там, у Амерыцы, таксама спяваем, танцуем, вывучаем песні, фальклор“. І вельмі прыемна, што ў гэтых адносінах Беласточчына становіцца як бы прыкладам для многіх іншых, якія хацелі б не забываць аб тым, што яны — беларусы, і культываваць беларускія традыцыі. Прыкладам, на які можна і трэба раўняцца.

Праўда, толькі ў якасці гледачоў прыехалі на свята і дзесяць асоб з гродзенскай „Паходні“, запрошаныя нашай моладдзю з Беларускага аб'яднання студэнтаў. Нагода была дасканалая, тым больш, што вечарам гэтага ж дня, 25 чэрвеня 1989 г., студэнты арганізоўвалі сваё Купалле над ракой Супрасль у старажытным горадзе Супраслі.

Аднак жа касцяком праграмы святкавання было выступленне

(Працяг на стар. 6)

...і „Васілёк“ з Нью-Йорка.

У СЕЙМЕ АБ МЕНШАСЦЯХ

2 жніўня г.г. Сейм стварыў камісію нацыянальных і этнічных меншасцяў. Стварэнне гэтай камісіі (а арганізавана 21 камісія) выклікала гарачую дыскусію. Пачаў яе пасол Яцэк Амбразяк, які ад імя Грамадзянскага парламенцкага клуба „Салідарнасць“ (ОКП) прапанаваў не ўключаць у камісію справы рэлігійных меншасцяў. З яго выступленнем палемізаваў пасол з Беласточчыны Яўген Чыквін, які ва ўступе заявіў, што ён, як праваслаўны беларус, не згаджаецца з пунктам гледжання ОКП. Ніжэй друкуем поўны тэкст выступлення пасла Яўгена Чыквіна.

*

Ва ўнесенай Прэзідыумам Сейма прапанове наконт стварэння камісій была таксама камісія па справах меншасцяў.

Па гадах замоўчвання, па дзесяцігоддзях фармавання міфа аб этнічна суцэльнай дзяржаве маем урэшце шанц прыступіць да абмеркавання і ўрэгулявання спраў людзей, якія з увагі на сваю нацыянальнасць або веравызнанне знаходзяцца ў ліку так званых меншасцяў.

Для пражываючых у Польшчы беларусаў, украінцаў, літоўцаў, немцаў, яўрэяў, татараў, армян і іншых нацыянальных груп факт стварэння ў Сейме спецыяльнай камісіі дае надзею, што нашы турботы за захаванне ўласнай рэлігійнай і нацыянальнай тоеснасці, за нашу духоўную і матэрыяльную культуру, за школы і храмы, за нашу годнасць знойдуць належную ўвагу найвышэйшага органа ўлады ў нашай дзяржаве.

У сувязі з дэмакратызацыяй грамадскага жыцця наглядаем большае зацікаўленне, а разам з тым і праблескі аўтэнтычнай талерантнасці для іншых культур і веравызнанняў.

Хачу аднак падкрэсліць, што нават добразычлівага зацікаўлення замала, каб стварыць гэтым асяроддзям неабходныя ўмовы жыцця і развіцця. Натуральна, справа тут не ў стварэнні спецыяльных умоў ці прывілеяў. Меншасцям патрэбна перш за ўсё нармальнасць. Нармальнасць, якая ўчыніць беспрадметным запіс у 81 артыкуле Канстытуцыі, які забараняе распаўсюджваць пачуцці нянавісці і пагарды, выклікаць разлад і прыніжаць чалавека з увагі на розніцу веравызнанняў ці пераканнняў.

Таксама важнай задачай для новастворанай камісіі будзе нагляд за выкананнем канстытуцыйнай нормы адносна немагчы-

(Працяг на стар. 6)

НА МЯЖЫ

ВІЗІТ

Не буду гаварыць, у якой гэта здарылася дзяржаве і як завецца чалавек, з якім сутыкнуўся. Скажу толькі, што дзяржава гэта называецца дружалюбнай, а чалавек выдатным. Дабаўлю, што здарылася гэта параўнаўча нядаўна.

Паехаўшы ў гэту дзяржаву, я, як заўсёды, наведаў многіх сваіх старых сяброў. Усюды, дзе я не паявіўся, сутыкнуўся з сардэчным прыёмам, зацікаўленасцю тымі падзеямі, якія адбываюцца ў нашай краіне, сардэчнай заклапочанасцю, выклікаиай тымі ўскладненнямі, якія характарызуюць сучасны свет незалежна ад таго, ці мае ён капіталістычны ці сацыялістычны характар. Мушу прызнацца, што ўсе гэтыя візіты, спатканні неяк мяне ўнутрана ўзбагацілі. Многае з таго, што гаварылі мае субяседнікі, было для мяне новым і папаўняла розныя прабелы ў маіх ведах. Здаралася няраз і такое, што ў нашых размовах паяўляліся супрацьстаўныя пункты гледжання. Даводзілася атакаваць, адступаць або ісці на кампраміс. І такія сітуацыі неяк мяне ўнутрана ўзбагачалі.

Амаль усе мае размоўцы праяўлялі вялікую цікаўнасць да польскай рэчаіснасці і да тых перспектыў або тупікоў, якія стаяць перад беларускай нацыянальнай меншасцю. Адчувалася, што мае інфармацыі і ацэнкі, якія мелі характар вестак з першай рукі, узбагачалі таксама маіх размоўцаў. Такім чынам, нашы размовы былі зусім карыснымі і патрэбнымі.

Да гэтага ўсяго трэба дабавіць практычную сардэчнасць маіх сяброў. Кожны з іх стараўся мяне пачаставаць, многія прапанавалі начлег. Многія пыталі, ці не патрабую грошай. Цікава, што амаль усе мае знаёмыя пыталі пра пабудову Беларускага музея ў Гайнаўцы і выяўлялі гатоўнасць унесці ў яго фонд акрэслены фінансавы ўклад. Сярод рэдактараў сустрэў некалькі чалавек, якія выказалі ахвоту друкаваць мае творы.

Адным словам, сустрэўся я з сардэчнымі, добрымі, альтруістычнымі людзьмі, якімі нельга не захапляцца.

Аднак найбольшыя надзеі ўскладаў я на афіцыйны візіт, які намерваўся нанесці адной высокапастаўленай асобе. Здавалася мне, што якраз ён, карыстаючыся намнога большымі, чым іншыя, магчымасцямі і правамі, зробіць для беларусаў у Польшчы болей, чым усе іншыя, разам узятыя.

Характар візіта, аднак, разбіў поўнасцю ўсе мае надзеі і мары.

Увайшоўшы ў раскошны кабінет, убачыў я чалавека, які быў крыху падобны на мумію. Застылы твар, горды позірк і срэбра самазадаволенасці тоўстым слоем прыкрывала ўсё яго аблічча. Прывітаўшыся і паказаўшы дружалюбную ўсмешку, твар чыноўніка застыў, пасля адкрыўся і працінуліся з яго словы: „Ну, дык хіба што пачнем“. Ну і пачаў. Гаварыў на розныя тэмы і на розныя лады. Але кожная яго фраза замыкалася, як залатой клямрай, болей ці меней яўным намёкам на сваю дасканаласць і геніяльнасць. Гаварыў ён аб сваёй працавітасці, аб сваёй адданасці справе, аб сваёй самаахвярнасці, аб сваёй абыякавасці да таго, што называецца славай, багаццем ці асабістай карысцю. Яго гутарка, як ледаватая крыніца, плыла спеўна і гарманійна. Я некалькі разоў паспрабаваў спыніць гаспадара і скіраваць размову на іншы шлях. Аднак, усе мае спробы закончыліся паражэннем. Начальнік бесперабойна спяваў радасны гімн аб сваёй дасканаласці. Нават словам не спытаў ён мяне аб нашых клопатах і праблемах. Не зацікавіўся, з якой мэтай я прыехаў, не спытаў, ці маю за што жыць. Гіпнатызаваў мяне сваім зрокам і спяваў амаль гадзінную оду. Баючыся, каб не загаварыў мяне на смерць, я маланкава шукаў спосаб, пры дапамозе якога мог бы вырвацца з абдымкаў гэтай анаконды. Урэшце сарваўся з месца і зманіў: „Прабачце, але я мушу бегчы афармляць білет!“ Гаспадар незадаволена замоўк і пасля сказаў: „Ну, шкада, шкада. Мы ж карысна пагутарылі. Калі толькі будзеце, заходзьце“.

Я выбег на вуліцу. Ашаломлены, прабег некалькі соцень метраў. Увайшоў у скверык, сеў, нада мною вялі адвечную размову дрэвы. Нікуды мне не трэба было спяшацца, бо білеты даўно ўжо былі афармлены. Я поўнасцю супакоіўся і раптоўна мая злосць і абурэнне пераўтварыліся ў радасць. І я адчуў да начальніка ўдзячнасць і сімпатыю. А мая радасць вынікала з усведамлення факту, што начальнік дурнейшы, чым я.

Алесь Барскі

З ДРУКУ

Зыходзячы з таго, чаму давялося быць сведкам, а таксама грунтуючыся на дакументах, я асабіста лічу, што ў склаўшайся да восені 1939 года сітуацыі ў Савецкага ўрада не было альтэрнатывы. Іншая справа — пытанне аб тым, ці былі выкарыстаны, прычым не толькі намі, але і Лонданам і Парыжам, розныя магчымасці на ранейшай стадыі, пакуль перагаворы не зайшлі ў тупік.

Пакт аб ненападзенні быў для нас вымушанай неабходнасцю. А вось пасля ўводу савецкіх войск у Заходнюю Украіну і Заходнюю Беларусь і стварэння савецка-германскай граніцы, бадай, трэба было абмежавацца пагранічнай канвенцыяй або проста дамовіцца аб дэмаркацыйнай лініі. Замест гэтага Сталін пайшоў на заключэнне з Германіяй Дагавору аб дружбе і граніцы. Ён быў падпісаны 26 верасня 1939 года ў час другога прыезду ў Маскву рэйхсміністра Рыбентропа.

Пасля цырымоніі падпісання пакта аб ненападзенні, якая праходзіла ў прысутнасці Сталіна, было закранута, у вельмі своеасаблівай форме, пытанне аб „антыкамінтэрнаўскім пакце“. Атмасфера да гэтага часу была ўжо дастаткова падагрэта шампанскім і „прыязнымі“ тостамі. Прысутныя агледзелі разгорнутую тут жа выстаўку праектаў новых пампезных збудаванняў сталіцы рэйха, распрацаваных асабіста Гітлерам і яго прыбліжаным архітэктарам Шперам. Праекты спадабаліся Сталіну, аб чым Рыбентроп не забыў паведаміць у тэлеграме фюрэру.

Працягвалася ажыўленая гутарка, аб якой рэйхсміністр таксама падрабязна інфармаваў свайго гаспадара. „Сталін і Молатаў, — тэлеграфаваў ён, — вельмі мілыя. Я адчуваў сябе як сярод старых партыйных таварышаў“. Тады і зайшла гаворка аб „антыкамуністычным пакце“. Рыбентроп, падбадзёраны „сяброўскай“ атмасферай, растлумачыў, што „пакт, у сутнасці, накіраваны не супроць Савецкага Саюза, а супроць заходніх дэмакратый“. Сталін у тон яму заўважыў: „Антыкамінтэрнаўскі пакт на справе напалохаў, галоўным чынам, лонданскі Сіці і дробных англійскіх крамнікаў“. Рэйхсміністр, узрадаваны такою аднадушнасцю, падхапіў: „Пан Сталін, вядома, менш быў напалоханы антыкамінтэрнаўскім пактам, чым лонданскі Сіці і англійскія крамнікі“. Ці не тут і нарадзілася ідэя далучэння СССР да трохбаковага дагавору, які неўзабаве заключылі ўдзельнікі „антыкамінтэрнаўскага пакта“?

1939

Банкет працягваўся. Сталін узнімае бакал у гонар Гітлера. Молатаў гаворыць тост за здароўе Рыбентропа і Шуленбурга. Усе разам п'юць за „новую эру“ ў германа-савецкіх адносінах. Развітваючыся, Сталін запэўнівае рэйхсміністра: „Савецкі Саюз вельмі сур'ёзна адносіцца да новага пакта. Я ручаюся сваім словам гонару, што Савецкі Саюз не ашукае свайго партнёра“. Таго ж чакаў Сталін ад Гітлера.

У адным з тостаў у тую ноч Сталін сказаў:

— Я ведаю, як нямецкі народ любіць свайго фюрэра. Таму я хачу выпіць за яго здароўе...

Гітлер не застаўся ў даўгу. Неўзабаве ён накіраваў Сталіну каляднае пасланне, у якім выказаў „Найлепшыя пажаданні шчасця і працвітання дружалюбнаму Савецкаму Саюзу“. Сталін тут жа адказаў: „Дружба, цэментаваная крывёю, мае ўсе шанцы захавацца і мацнець“.

Ці меў на ўвазе нядаўнія падзеі ў Польшчы і савецка-германскія ваенныя парады ў Брэсце і ў іншых гарадах пасля таго, як вермахт і Чырвоная Армія сустрэліся на загадзя абумоўленай лініі? А магчыма, Сталін думаў ужо аб будучых акцыях па раздзелу сфераў уплыву?

Гэтыя дзве злавесныя фігуры адна за другой цягнуліся. Іх саперніцтва зусім не выключала ўзаемнага захаплення. Калі ў 1934 годзе Гітлер знішчыў свайго вернага саратніка Эрнста Рэма і іншых кіраўнікоў СА, Сталін даў гэтай крывавай бойні высокую ацэнку.

— Вы чулі, што здарылася ў Германіі? — сказаў ён на пасяджэнні Палітбюро. — Гітлер, які малайчына! Вось так трэба паступаць з палітычнымі праціўнікамі...

...Калі 13 лістапада 1940 года закончылася трэцяя гутарка Молатава з Гітлерам, апошні праводзіў наркома да выхаду з імперскай канцылярыі. У амфіладах, абрамленых тэўтонскімі сімваламі, Гітлер, Молатаў і я, у якасці перакладчыка, аказаліся адны. Гітлер, паціскаючы наркому руку, сказаў:

— Я лічу Сталіна выдатнай гістарычнай асобай. Ды і сам я разлічваю ўвайсці ў гісторыю. Таму натуральна, каб такія палітычныя дзеячы сустрэліся. Я прашу вас, пане Молатаў, перадаць пану Сталіну мае прывітанні і мае пажаданне аб такой сустрэчы ў недалёкай будучыні.

Пасля вяртання ў Маскву Молатаў, зразумела, перадаў Сталіну прапанову Гітлера, якая, мяркуючы па ўсім, адыграла істотную ролю ў разліках Сталіна, звязаных з азначэннем тэрмінаў нападу Германіі на СССР. Да апошняга моманту Сталін не траціў надзеі на новую дамоўленасць з Гітлерам і нават на сустрэчу з ім.

...20 жніўня 1939 года Гітлер прадыктаваў пасланне, адрасаванае асабіста Сталіну. У ім, між іншым, гаварылася: „На маю думку, пры тым, што абедзве дзяржавы маюць намер усту-

(Працяг на стар. 5)

АБМЕН ВОПЫТАМ

У ліпені пабывала ў Беластоку на курсе выкладчыкаў польскай мовы група трыццаці настаўнікаў з Гродзеншчыны. Разам з імі прыехала ў Беласток Тамара Прадзед, загадчык метадычнага кабінета беларускай мовы і літаратуры Гродзенскага абласнога інстытута ўдасканальвання настаўнікаў, і Клаўдзія Кулік, інспектар упраўлення народнай адукацыі Гродзенскага аблвыканкома, якія цікавіліся навучаннем беларускай мовы на Беласточчыне. Наведалі яны Агульнаадукацыйны ліцэй імя Браніслава Тарашкевіча і Пачатковую школу № 3 у Бельску-Падляшскім, рэдакцыю „Нівы“ і Галоўнае праўленне БГКТ, цікавіліся арганізацыяй, фондам і ўплывам на павышэнне настаўніцкіх кваліфікацый раённых і ваяводскай педагагічных бібліятэк.

Падчас сустрэч дырэктары школ і дзеячы БГКТ указвалі на патрэбу супрацоўніцтва настаўнікаў беларускай мовы, арганізавання супольных метадычных канферэнцый і практычных заняткаў. На жаль, гэтых форм супрацоўніцтва не прадбачвае падпісанае нядаўна пагадненне паміж інстытутамі ўдасканальвання настаўнікаў у Беластоку і Гродне. У гэтым жа пагадненні не запланавана кантактаў настаўнікаў беларускай мовы з калегамі на Гродзеншчыне, а гэта з-за таго, што кожны год падчас летніх канікул адбываецца месячны курс у Мінску. Трэба, аднак, памятаць, што ў ліпені курсанты не могуць сустрэцца ні з настаўнікамі, ні з вучнямі, ні ўдзельнічаць ва ўроках.

Думаю, што трэба зрабіць карэктуру пагаднення і ўлічыць патрэбы настаўнікаў беларускай мовы. А можа гэтаму пасадзейнічае новастораны Ваяводскі метадычны цэнтр?

Янка Зенюк

Літаратурны лісток

ЛОГІКА СЭРЦА, ЭМОЦЫЯ РОЗУМУ

Дыскусія аб кніжцы Сакрата Яновіча „Беларусь, Беларусь". Удзел прымаюць: Ян Чыквін, паэт, перакладчык, дацэнт Варшаўскага універсітэта; Антон Мірановіч, гісторык, навуковы супрацоўнік Беластоцкага філіяла Варшаўскага універсітэта; Алег Латышонак, гісторык, навуковы супрацоўнік Ягелонскага універсітэта; Ян Максімюк, перакладчык, журналіст „Нівы".

Ян Чыквін: Два гады таму выйшла з друку кніжка Сакрата Яновіча „Беларусь, Беларусь". Аўтар пісаў яе на пачатку васьмідзесятых гадоў. Ён паставіў перад сабою мэту пагаварыць аб беларуска-польскіх сувязях, гістарычных, палітычных, літаратурных, гэта значыць, расказаць аб супольных гістарычных момантах развіцця польскага і беларускага народаў. З думкай, як мне здаецца, пра будучыню беларускага народа. Кнігу сваю Яновіч выразна адрасаваў, як сам сцвярджае ў прадмове і паўтарае некалькі разоў у тэксце, польскаму чытачу, „ku pozyskaniu serc polskich", і, як трэба разумець, для беларускай адраджэнскай думкі. Доследаў пра польскі і беларускі нацыянальны лёс, пра кандыцыю беларускай свядомасці ў шырокім кантэксце гістарычных працэсаў ні тут, у Польшчы, ні там, у Беларусі, як вядома, няма. Таму, мабыць, польскае асяроддзе ўспрыняло кніжку Яновіча як публікацыю важную і значную. Кніжку адразу расхапілі з кнігарняў. Неўзабаве ў такіх часопісах, як „Zdanie", „Tygodnik Powszechny", „Więź", „Białostocczyzna", „Res Publica", „Nowa Koalicja" і многіх іншых паявіліся выказванні пра яе. І што дзіўнае для мяне, хоць, па сутнасці, і не зусім дзіўнае, чым пазней паяўляліся рэцэнзіі, тым больш былі яны крытычныя. З аднаго боку, энтузіястычнае захапленне Дравіча Яновічавым стылем і мовай, а з другога, вострае непрыняцце Казімежам Падляскім Яновічавай логікі мыслення, гістарычных канцэпцый і літаратурнай стылізацыі пад „сянкевічаўскі шляхецкі стыль". Падляскі не мог не ўзяць голасу, бо, як сцвярджае ў сваёй рэцэнзіі, аб польска-беларускіх узаемаадносінах выказаўся „вядучы беларускі аўтарытэт у Польшчы". На сустрэчах Яновіч, як піша Падляскі, з'ядноўваў сабе палякаў, але кніжкай „Беларусь, Беларусь" адназначна перакрэсліў тыя намаганні, якія раней прыкладаў. Чаму? — пытаецца ён. А таму, што кніжка напісана Яновічам з пазіцый даўно мінулага, а тэкст і таго старэйшы. І далей піша, што аўтар „Беларусі, Беларусі" запрапанаваў польскаму чытачу для аналізу такія тэмы, якія ніколі не прывядуць да сэнсоўнага дыялогу палякаў і беларусаў. Ён закідае Яновічу таксама і тое, што вельмі цяжка прачытваецца аўтарская думка. Што ён, аўтар, развіваючы гістарычную канцэпцыю Беларусі і Польшчы — родных сясцёр, — з аднаго боку хоча як быццам намацаць іх супольную археалогію, лямантуе над бедатою беларускага лёсу і звяртаецца да палякаў з просьбаю злітавацца над лёсам выклятага Богам народа, а з другога — па-грубіянску зневажае палякаў. Падляскі прыходзіць да такога выснаву: Яновіч не адрасаваў гэтую кніжку палякам, ён напісаў яе перш за ўсё сабе самому. Ён, Падляскі, піша: „Нарэшце аўтар мог выліць на паперу ўсё тое, што думае пра палячкоў. Не, не палякам напісаў яе Яновіч, але сабе і беларусам наогул, таму што ніхто з палякаў аб нацыянальнай кандыцыі беларусаў не пісаў, не піша і пасля такой кніжкі яшчэ доўга не напіша". Апрача Падляскага выказваліся яшчэ вядомыя нам на Беласточчыне Сэрчык, Баўэр, Маецкі. Я тут не буду перадаваць змест іх крытычных выказванняў, адзначу толькі, што польскі друк адгукнуўся на кніжку Яновіча, і адгукнуўся даволі гучна. Рэцэнзенты, вядома ж, выказвалі польскі пункт погляду на праблемы, узнятыя Яновічам. Але, як вядома, за гэтую Яновічаву кніжыцу ухапіліся і беларусы, тут у нас, на Беларусі і на эміграцыі. Чыталі яе па-польску. Ухапіліся, але за выняткам кароткіх інфармацый у „ЛіМе" і ў нью-йоркскім „Беларусе" ніхто нічога не пісаў, не выказаўся пра яе. А кніжка мае ж не абыякі загаловак: „Беларусь, Беларусь". Справы, закранутыя ў ёй, вельмі істотныя для нас. Толькі вось чаму няма водгукаў? Мне здаецца, трэба было б нам адказаць і на гэтае пытанне. Наша асяроддзе гісторыкаў і літаратараў, у якім жыве і працуе аўтар, мае абавязак выказацца, не прамоўчваць такія факты, як „Беларусь, Беларусь". Я думаю, што высновы з такой дыскусіі будуць карысныя нам самім, а можа, і самому аўтару. Такім чынам прапаную выказаць наш, беларускі погляд на Яновічаву кнігу. Лічу, што такая дыскусія можа быць цікавая і чытачам „Нівы".

Антон Мірановіч: Я думаю, добра сталася, што мінула ўжо два гады, а мы да гэтай кніжкі вяртаемся. Асабліва мы — беларусы. Я ведаю, у кніжцы ёсць шмат памылак гістарычнага характару, але ў такой па сутнасці першай рэфлексіі над гісторыяй Беларусі і польска-беларускімі адносінамі ў мінулым пазбегчы іх цяжка. Калі б нават за гэтую тэму ўзяўся гісторык, ён таксама не пазбег бы іх. Але кніжка важная для нас з іншай прычыны. Перш за ўсё таму, што яна выклікала ў Польшчы беларускую тэму, якая на працягу саракагадовага існавання нашай дзяржавы была скрывана, схавана перад польскім асяроддзем. І вось Сакрат Яновіч упершыню паказаў беларускі погляд на шматлікія справы, якія хвалююць і нас, і палякаў. Я ведаю, што з гэтым поглядам самі беларусы не да канца згодныя. Але важна тут тое, што Яновіч меў адвагу прадставіць іншы погляд, усведаміць палякам, што ёсць іншыя людзі, якія думаюць інакш, чымсьці тое прынята ў польскім светапоглядзе ці польскай гістарыяграфіі. У гэтым бачу вялікую каштоўнасць кніжкі Яновіча. Заўважце, што яна выклікала сярод палякаў дыскусію, якой мог бы пазайздросціць Яновічу нават аўтар нейкага супернавуковага апрацавання ці нейкай манументальнай працы.

Кніжка пісалася ў пачатку 80-ых гадоў, калі краіна перажывала асабліва бурлівы перыяд палітычнай актыўнасці. Тое самае адносілася і да нас, беларусаў. І вось пачатак абуджэння беларусаў дзеля нацыянальнага жыцця якраз супаў у часе з пісаннем гэтай кніжкі. Гэтая кніжка нейк расла разам з нашым адраджэннем.

Кніжка Сакрата Яновіча адкрыла палякам вочы на тое, што справу іхняй усходняй гісторыі могуць асэнсоўваць па-іншаму, часам прыходзячы да зусім супрацьлеглых высноваў і заключэнняў. Цяпер шмат пішацца ў польскай афіцыйнай і неафіцыйнай прэсе пра брэсцкую унію, Пілсудскага, рыжскі трактат, пакт Рыбентропа-Молатава. Усе гэтыя падзеі, мякка кажучы, крыху інакш выглядаюць у беларускім асвятленні. Я лічу, што кніжка Яновіча мела вялікі ўплыў на разбіццё нейкага агульнага псіхозу, звязанага з польскай гістарычнай думкай у адносінах да спраў польска-беларускага сумежжа.

Нашы беларусы ўспрынялі кніжку Яновіча таксама неабыякава. Шмат хто трактаваў яе як кароткую гісторыю Беларусі. І хоць у кніжцы шмат недахопаў, то ўсё ж такі яна зрабіла карысную справу ў нашым асяроддзі. Яе чыталі, над ёю дыскутавалі. А аўтарская задума, як мяркую, у тым і заключалася, каб выклікаць дыскусію. У тым сэнсе кніжка выканала сваё заданне.

Алег Латышонак: Я не прымаў удзелу ў публічнай дыскусіі над кніжкаю, калі яна толькі што паявілася, бо не хацеў далучацца да вялікага крытычнага хору польскіх галасоў. Тут у маім выпадку задзейнічаў фактар нейкай нацыянальнай салідарнасці з аўтарам. Але калі ўжо гаворым паміж намі, беларусамі, дык сваю думку выказаць я мушу. Я амаль поўнасцю згодны з ацэнкаю Казімежа Падляскага, хоць, фактычна, агульныя погляды Падляскага для мяне чужыя. Кніжку мы павінны разглядаць такой, якой яна ёсць. Нельга нам прытрымлівацца такой думкі: добра, што наогул на гэтую тэму нешта паказалася. Я не хачу займацца водгукам кніжкі ў беларускім асяроддзі. Яна сапраўды адыграла ролю нейкай гісторыі Беларусі, але гэта толькі паказвае мізэрнасць нашых, як гісторыкаў, дасягненняў у адукацыі свайго народа.

Кніжка была напісана з канкрэтнай мэтай: дзеля здабыцця польскіх сэрцаў. І трэба нам прыгледзецца, як гэта Яновічу ўдалося. І тут мушу згадзіцца з Падляскім, што калі хочацца здабыць нейчыя сэрцы, то нельга пачынаць ад спрэчкі, мала таго, ад інвектываў. Гэта палякам мусіла забалець, калі яны прачыталі і даведаліся, што галоўнай прычынай усіх няшчасцяў беларускага народа ёсць польская нацыя. Аргументацыя Яновіча не выважана, гэта не цалкавітая праўда, якая ўспрымаецца папросту як няпраўда. Калі нельга было напісаць кніжку, паказваючы віну расейскай нацыі і віну савецкай сістэмы перад беларускім народам, то лепш было, я лічу, увогуле яе не пісаць. Бо кніжка гучыць як вялікае абвінавачанне польскай нацыі. Аўтар дэкларуе, што ідзе да палякаў з сэрцам на далоні, але тут жа лае іх неверагодна. Польскі чытач разгублены: кніжка напісана быццам для яго, яму паведамляюць, што Польшча і Беларусь — гэта родныя сёстры, і скрозь у супольнай гісторыі паказваюць адну варажнечу і змаганне.

Яновіч не прадумаў тэмы кніжкі. Ён засланяецца ад закідаў у гістарычных памылках тым, што кніжка мае форму эсэ. Эсэ патрабуе не меней інтэлектуальнай дысцыпліны, чымсьці нейкая іншая форма. Кніжка Сакрата Яновіча — гэта не эсэ, гэта маналог. Фактычна маналог беларуса, поўнага жалю да ўсяго свету, які бачыць свой народ самым прыніжаным ва ўсёй Еўропе. Гэта трэба не ведаць гісторыі, каб не бачыць іншых народаў, якія намнога болей выпакутаваліся ў гісторыі, і то ў еўрапейскай.

Не пагаджаюся са сцвярджэннем Яновіча, што Беларусь і Польшча — гэта родныя сёстры, паколькі яны прыналежаць розным культурным кругам. Трэба гэта ясна сказаць: Польшча прыналежыць культуры лацінскай, Беларусь — візантыйскай. Калі б Яновіч выйшаў ад гэтага, мог бы нашмат спакайней растлумачыць палякам, чаму немагчымае поўнае паразуменне паміж нашымі народамі...

Ян Чыквін: Я тут уключуся, калі можна. Я думаю, што кніж-

(Працяг на стар. 4)

ЛОГІКА СЭРЦА, ЭМОЦЫЯ РОЗУМУ

(Працяг са стар. 3)

ку прыніжаюць дзве непрадуманыя канцэпцыі: агістарычная канцэпцыя Беларусі і памылковая канцэпцыя польска-беларускіх суадносін. Палякі абражаюцца за тое, што яны даведаліся ад Яновіча пра сябе. Тое, што ён гаворыць пра Беларусь, як пра інтэлектуальную пустыню, абражальнае таксама і для беларусаў. У многіх месцах Яновіч вылівае памыі і на галаву беларускага народа, пагаджаюся, што прыніжанага і пакрыўджанага, але ж таксама народа, які мае за сабою вялікую гісторыю, вялікія вартасці, упісаныя ў тую гісторыю. А Яновіч, такое ў мяне складваецца ўражанне, выходзіць з нулявога прынцыпу: гэта народ хамаў і прымітываў. На такой канцэпцыі нельга будаваць нейкае сэнсоўнае гістарычнае выказванне. Мне здаецца, што кніжцы выйшла б на карысць, калі б перад публікацыяй яе пераглядзеў гісторык, які б змог падказаць аўтару, што некаторых памылак у наш час нельга ўжо дапускаць.

Ян Максімюк: Я крыху заступлюся за Яновіча, за ягоную канцэпцыю кніжкі. Чаму яна напісана ў форме літаратурна-гістарычнага эсэ, ці нават, як тут сказаў Алег, у форме асабістага маналогу? Мне хацелася б звярнуць вашу ўвагу на наступнае: гісторыя Беларусі не толькі для палякаў, але і для беларусаў дадзена ў фрагментах, у асобных аскялепках. Мы ўсё яшчэ не можам скласці сабе нейкі цэласны вобраз гэтае гісторыі, вызначыць сабе ейны паслядоўны ход. Мы ўсё яшчэ капаемся, дзейнічаем як археолагі, збіраем раструшчаныя абломкі і намагаемся скласці з іх зразумелую і аб'ектыўную карціну. Я думаю, калі б Яновіч пісаў гэтую кніжку цяпер, а не восем гадоў таму, то шмат што ён асэнсаваў бы па-новаму не толькі ў сваіх асабістых ацэнках мінулага, але і ў выкладанні гістарычнага матэрыялу, абапіраючыся на ўзнікшыя ў тым васьмігадовым перыядзе новыя гістарычныя дадзеныя і канцэпцыі. І вобраз быў бы нашмат паўнейшы.

А так, кніжка, як лічу, не магла быць іншай. Форма нейкай нязмушанай гутаркі, калі экскурсы ў мінулае мяжуюцца з лірычнымі асабістымі адступленнямі, дазволіла аўтару стварыць своеасаблівую вязь гістарычнаму матэрыялу, які, паводле навуковых патрабаванняў, цэласці яшчэ не складае. Іншая справа, ці магчыма ў такой кароткай кніжачцы даць такі вобраз гісторыі Беларусі, які задавальняў бы кожнага гісторыка. Баюся, што гэта немагчымае. І баюся, што калі б кніжка была болей аб'ёмістая, то не зашмат людзей прачытала б яе да канца. Калі мы будзем прыкладаць да кніжкі адно гістарычную мерку, то наўрад ці аддамо аўтару поўную справядлівасць. Логіка Яновічавай думкі — не навуковая. У ягонай кніжцы, як у асабістай споведзі, усхваляваным літаратурна-гістарычным экспромпце, шмат супярэчнасцяў і непаслядоўнасцяў. Яны зразумелыя, калі кніжку разглядаць у першую чаргу як літаратурны твор, які выяўляе перш за ўсё асобу аўтара, ягонае інтэлектуальнае аблічча. Маю такое ўражанне, што часам гісторыя значна саступае перад асобаю самога аўтара, калі ход Яновічавага апавядання неадольна прымушае чытача зацікавіцца болей тым, з кім Яновіч сутыкаўся і пра што разважаў, чымсьці тым, што пра сябе думалі нашы продкі і якія брыдкія рэчы адзін другому рабілі.

Вядома ж, польскі чытач успрыняў перш за ўсё Яновічаў гістарычны роздум, які ніяк не ўкладваўся ў польскі стэрэатып. І зрабіў абагульняючыя высновы адносна гістарычнай свядомасці ўсіх беларусаў, абураючыся, і то, як мяркую, слушна наагул, на той паскудны і няўдзячны беларускі народ. Погляд Яновіча ўспрыняўся як погляд усіх беларусаў, паколькі ён быў першым, так гучна і выразна заяўленым. І адгэтуль цэлая бяда. Яновіч востра заатакаваў польскія стэрэатыпы і яшчэ больш, як мне здаецца, іх умацаваў. Прынамсі стэрэатып беларускага характару.

Антон Мірановіч: Я таксама бараніў бы Яновічаву канцэпцыю прадстаўлення гісторыі ў кніжцы. Польшча — гэта не толькі заходні цывілізацыйны круг. Калі дакладна прыглядзімся гісторыі Польшчы, то заўважым, што яе карэнні замацаваны таксама і на Усходзе. Маю тут на ўвазе не толькі славянскі характар нацыі, ці ідэі панславянізму, якія былі жывыя ў польскім асяроддзі.

Падобную культурную раздвоенасць бачым і ў гісторыі Беларусі. Беларусь складалася пад уплывам усходняга цывілізацыйнага круга, візантыйскага, але атрымала таксама шмат з заходняй культуры, аб чым сведчаць хаця б здзяйсненні Францыска Скарыны ці Сымона Буднага. Сакрат Яновіч якраз стараўся паказаць, што нельга адназначна вызначыць прыналежнасць Беларусі да таго ці іншага цывілізацыйнага круга.

Ян Чыквін: Мы, так сказаць, пачынаем разважаць на двух узроўнях: адна справа — гэта тэкст у кніжцы, а другая — шырэйшы кантэкст праблем, звязаных з гісторыяй і культурай Беларусі, якія толькі злёгку былі закрануты Яновічам. Якраз тут Мірановіч гаворыць пра той шырэйшы кантэкст. Прапаную трымацца бліжэй кніжкі. Беларускі чытач, на маю думку, чакае нейкай дапамогі, якая дазволіла б яму знайсці дарогу ў лабірынтах, што пабудаваў Сакрат Яновіч.

Антон Мірановіч: Мы атрымалі беларускі голас, якога так доўга чакалі. І шмат хто з польскіх чытачоў не бачыць гэтай кніжкі ў такім чорным святле, як вышэй спамянуты Падляскі. Яны якраз бачаць станоўчыя элементы, бачаць шмат супольнага ў культурна-гістарычнай традыцыі Польшчы і Беларусі. Я думаю, што толькі з кніжкі Яновіча польскі масавы чытач даведаўся ўпершыню пра тое, што на ягелонскім каралеўскім двары на Вавелі размаўлялі на старажытнабеларускай мове. Нельга недаацэньваць тае порцыі новай гістарычнай інфармацыі, якая была кінута на роздум польскаму чытачу.

Ян Максімюк: Што датычыць цяжкасцей, на якія натрапляе непадрыхтаваны чытач у кніжцы Яновіча, дык нялёгка яна даецца і чытачу, які з беларускай праблематыкай завёў знаёмства раней, а не толькі пры дапамозе „Беларусі, Беларусі". Аб адной прычыне такіх цяжкасцяў я сказаў: гэта фрагментарнасць навуковага вобразу Беларусі і непасрэдна з ёю звязаная своеасаблівая кампазіцыя кніжкі. Ды ўсё ж такі адну са сваіх мэтаў Яновіч, несумненна, дасягнуў: ён не пакінуў чытача абыякавым. Калі нават чытач нязгодны з паасобнымі ацэнкамі і высновамі Яновіча, паколькі яны разбураюць шмат стэрэатыпаў (на іх месца, магчыма, прапануючы іншыя), то спрачацца з імі і з Яновічам немагчыма без глыбейшага пранікнення ў беларускія справы, без пошукаў аргументаў для дыскусіі ў іншых працах ці нават крыніцах.

Другая справа гэта некаторыя Яновічавы ацэнкі гістарычных падзеяў. Тое, што, на маю думку, асабліва балюча кранула палякаў, гэта Яновічава ацэнка падзелаў Польшчы як факту, які ў адносінах да беларусаў стаўся дабрадзействам, паколькі выратаваў іх перад цалкавітай гібеллю як народу. А таксама ацэнка постаці Пілсудскага. Тут, вядома, нельга было аўтару разлічваць хоць на нейкі цень зразумення ці нейкай гістарычнай аб'ектывізацыі ў палякаў.

Ян Чыквін: Ты вось гаворыш, што гісторыя Беларусі яшчэ не напісана, што яна нам даступная ў фрагментах. З гэтым можна згадзіцца. Але аўтару, які піша ці спрабуе пісаць пра гісторыю, нельга яе яшчэ больш зацямняць. Ён павінен імкнуцца да яснасці ў такой ступені, у якой гэта магчымае. А ў Яновіча я бачу ў многіх месцах зацямненне тае гісторыі.

Алег Латышонак: Тут яшчэ я хацеў бы дадаць, што кніжка кепска адрэдагавана. У кніжцы многія справы паўтараюцца, як быццам аўтар не памятаў, што гаварыў пра іх ужо раней. Я лічу, што кніжка мае не толькі заганы гістарычнага характару, але таксама і з літаратурнага боку неўпарадкаваная.

Ян Чыквін: Так, гэта вядзе да шматлікіх супярэчнасцяў у кніжцы. Я сабе адзначыў многія з іх, але спашлюся толькі на дзве-тры. Скажам, аўтар вельмі выразна падкрэслівае, што нацыянальная свядомасць беларусаў амаль не існуе, а потым прадстаўляе такія факты, як паўстанне 1863 года, забарону царскім урадам ужывання назову беларускі, Беларусь, і так далей, якія супярэчаць яго папярэдняму сцверджанню. І далей, аўтар гаворыць, што духоўныя вартасці беларускага народа былі зрэдукаваныя да „румянамордага прасцяка", а ў іншым месцы паведамляе, што ў тым самым часе, у XIX ст., было як сярод палякаў, так і беларусаў вялікае захапленне фальклорам. Чаму, калі гэты фальклор быў зведзены да румянамордага прасцяка? І многа іншых, супярэчлівых выказванняў. Кніжка выразна не адрэдагавана, складаецца яна з фрагментаў-цаглін, пазбіраных з розных будоўляў.

Антон Мірановіч: Так, але ўсе тыя рэцэнзенты, якія пра яе пісалі, адзначалі, дарэчы, што ў кніжцы шмат супярэчнасцяў. Але мы тут павінны задумацца над сэнсам гэтае кнігі, над роляй, якую яна адыграла.

Я лічу, што кніжка рэалізавала мэту аўтара. Палякі атрымалі голас беларуса, суб'ектыўны, але голас чалавека, які ад пачатку звязаны з усім беларускім адраджэннем у ПНР, голас літаратара, не гісторыка, які глядзіць на гісторыю Беларусі праз прызму свайго жыцця і свайго дасведчання. Гэты голас быў успрыняты, як нешта новае і арыгінальнае. Думаю, што кніжка сталася добрым арыенцірам для ўсіх тых, якія захочуць беларускую тэму працягваць далей і паглыбляць. Калі паглядзець на польскае асяроддзе, то сапраўды ўбачым, што зацікаўленне беларускімі справамі значна павысілася. У тым вялікая заслуга Яновічавай кніжкі. Тыя стэрэатыпы, з якімі ўзяўся змагацца Сакрат Яновіч, зараз пачалі разглядацца самімі палякамі. Я не баюся таго, што палякі абурыліся на кніжку Яновіча. Лічу, што калі мы будзем гаварыць сваю праўду, прадстаўляць розныя пункты гледжання, то зможам прыйсці да нейкага супольнага пагаднення.

Алег Латышонак: Не магу з Антонам згадзіцца, паколькі зацікаўленне беларусамі ў Польшчы выклікана не столькі кніжкай „Беларусь, Беларусь", колькі агульнапалітычнай сітуацыяй у краіне, а таксама ва ўсіх суседніх краінах. Яна проста трапіла ў час, калі польскае грамадства пачало сапраўды цікавіцца сваім суседствам. Мне здаецца, што кніжка не мела поспеху ў здабыцці польскіх сэрцаў, пра што рупіўся Яновіч. Аўтару не ўдалося знайсці нейкага паразумення ці супольнасці з палякамі, якія дазволілі б ім інакш на беларусаў глянуць і змяніць свае адносіны. Лічу таксама, што аўтар не павінен быў супрацьстаўляць польскім стэрэатыпам іншыя стэрэатыпы, якія я назваў бы не беларускімі,

а савецкімі. Бо гістарычная думка Яновіча выводзіцца непасрэдна ад Абецэдарскага. У беларускай гістарыяграфіі не прынята ж так агульна, як бы вынікала з разважанняў Яновіча, што падзел Польшчы ў XVIII ст. быў карысны беларускай нацыі. Наадварот, знакамітая большасць гісторыкаў прытрымліваецца іншай думкі, апрача, можа, гісторыкаў з глыбокай сталіншчыны. Гэта адна справа, вельмі важная. Другая справа, пра якую ўспомніў Ян Максімюк, датычыць стэрэатыпу Пілсудскага сярод палякаў. Сам Яновіч выстаўляе яму супярэчлівыя ацэнкі. Раз гаворыць пра яго як пра нейкі рэлікт шляхецкай эпохі, які хоча вярнуць даўнішнія шляхецкія ідэалы Рэчыпаспалітай, а зноў другі раз прадстаўляе яго як польскага нацыяналіста, які ашукоўваў беларусаў. Адно да другога ніяк не стасуецца. Дзе тут аўтарская думка? Што тут палякі маюць думаць пра тое, што думаюць аб Пілсудскім беларусы? Фактычна, Пілсудскі быў у нейкай ступені духоўным рэліктам мінулай эпохі, які выкарыстоўваў у сваіх палітычных дзеяннях цалкам сучасныя метады. Беларусаў ён не ашукоўваў, паколькі заўсёды гаварыў ім, што не з'яўляюцца палітычным партнёрам для Польшчы і ў найлепшым выпадку могуць да яе толькі далучыцца. Нельга Пілсудскага абвінавачваць у Рыжскім трактаце, паколькі ён быў падпісаны палітычнымі праціўнікамі Пілсудскага, і то вельмі хутка, бо Пілсудскі збіраўся польскую дэлегацыю на перагаворах разагнаць, дачуўшыся, што яна дзеліцца Беларуссю з бальшавікамі. Пілсудскі хацеў цэлай Беларусі ў межах II Рэчыпаспалітай. I яшчэ: цяпер ясна нават савецкім беларускім гісторыкам, што БССР была створана на жаданне польскай дэлегацыі ў Рызе. У 80-тым годзе гэта было вядома ў Польшчы кожнаму, хто гэтым цікавіўся. I ацэнка Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Яновіча. Сцвярджэнне, што гэтая рэвалюцыя выратавала беларусаў ад згубы гэта, мякка кажучы, няпраўда. I гэтым сцвярджэннем Яновіч коле ў вочы не толькі палякам, але наогул усім, якія за гэтай рэвалюцыяй такіх дасягненняў не прызнаюць. Такім чынам, Сакрат Яновіч не прадставіў беларускі пункт гледжання, а падкрэслю яшчэ раз, беларускі савецкі пункт гледжання. Хаця б узяць погляд Яновіча на Грамаду і асобу Браніслава Тарашкевіча. Я магу зразумець матывы, якія кіравалі Тарашкевічам, калі ён аддаваў сваю ідэю Грамады ў рукі кампартыі. Не магу аднак пагадзіцца з ацэнкай Яновіча, што Тарашкевіч зрабіў добрую стаўку, што быў геніем палітычнай думкі. Зараз жа пасля разгону Грамады КПЗБ прыняла пастанову аб палітычнай барацьбе з беларускім нацыяналізмам. Ясна было, у які бок хіліліся справы на савецкім палітычным фронце. Стаўка Тарашкевіча, вядома, вымушаная ў нейкай ступені сітуацыяй, давяла да заняпаду беларускага руху ў Польшчы. Яна выклікала вострую рэакцыю з боку ўрада даваеннай Польшчы, бо не магла яе не выклікаць. А тыя з дзеячоў, што адпакутавалі сваё ў польскіх турмах, знайшлі на савецкім баку працяг сваіх пакутаў і сваю смерць. Можна было б сказаць, што 17 верасня 1939 года апраўдаў тую стаўку. Але зноў жа Сталін і савецкі ўрад не кіраваліся турботаю аб беларусах ці ўкраінцах, а перш за ўсё падзелам уплываў ва ўсходняй Еўропе ў новай сітуацыі, якую стварыла нямецка-польская вайна. У пачатковай жа версіі нямецка-савецкая граніца мела ісці ўздоўж лініі Віслы, Сана і Пісы. Лінія гэтая, як бачым, астаўляла пад савецкай апекай не толькі беларусаў і ўкраінцаў. Карэктура гэтай мяжы наступіла крыху пазней, калі Сталін адмовіўся ад удзелу ў вырашэнні польскай праблемы, пакідаючы яе Гітлеру.

Ян Максімюк: Тое, чаго я так баяўся, аказваецца непазбежным пры разглядані кніжкі Сакрата Яновіча. Гэта значыць, вымярэнне яе меркай перш за ўсё гісторыка. Мне асабіста было цікава паслухаць гэту, так сказаць, навуковую аб'ектывізацыю ацэнак, якія дае гістарычным падзеям аўтар „Беларусі, Беларусі". Хачу, аднак, адвесці вашу ўвагу ад гістарычных спрэчак у крыху іншы бок. Яновіч менавіта праз усю сваю кніжку праводзіць паслядоўна адну культуралагічную канцэпцыю, якую даволі добра можна ахарактарызаваць, пакарыстаўшыся выказваннем самога аўтара: цывілізацыйная хваля каціласяпраз Беларусь з захаду на ўсход, страчваючы свой імпэт недзе ў балотах за Віцебскам. Не магу пагадзіцца з такой думкай, быццам сваю цывілізаванасць і сваю культуру Беларусь атрымала галоўным чынам з Захаду. Здаецца мне, што Сакрат Яновіч і тут не надта добра расставіў акцэнты.

Ян Чыквін: Гэта так, пра гэта ўпамінаў ужо Антон Міранові. Я хачу сказаць яшчэ пра адно, што мяне як літаратара моцна кранула. Яновіч, як мне здаецца, непатрэбна паспрабаваў умантаваць сваю асобу ва ўсе тыя працэсы і падзеі гісторыі Беларусі і Польшчы, якія прадставіў. Гэта бярэцца ў яго, як лічу, з відочнага ў яго ўсіх кніжках, не толькі ў гэтай, комплексу прыніжанасці. Яновіч гэты комплекс прыніжанасці мае, і гэты комплекс прыніжанасці дае вельмі вострыя імпульсы ў напрамку маніі вялікасці і, праўдападобна, араганцкіх адносін да іншых. Маю на ўвазе тое, што Яновіч забываецца пра цвярозую ацэнку гістарычнага мінулага, забываецца пра тое, што гісторыя Беларусі цесна сутыкаецца з гісторыяй расейскай нацыі. Якраз ад гэтага бярэцца і тое, што ён сваё называе хамскім, вясковым, парабскім, а чужое — панскім, багатым, шляхецкім. Беларусь яму смярдзіць вёскай, Беларусь ён называе „краікам", у якім нічога не адбываецца, ад якога замнога нельга спадзявацца, і таму падобнае. Вось на такіх, між іншым, аўтарскіх „комплексах" і абапіраецца літаратурная канцэпцыя паказу беларускіх і польскіх узаемаадносін.

Антон Міранові: Тэзіс аб дамінуючым уплыве Захаду на культуру Беларусі нельга прыняць. Сама Беларусь была крыніцай, з якой выцякалі арыгінальныя і самабытныя культурныя плыні. Прытым свая культура была настолькі адметная, што элементы заходняй культуры, якія асімілявала, прымала і дапасоўвала па-свойму, без нявольніцкай імітацыі. Згадаць можна хаця б „Аповесць аб Трышчане".

Ян Чыквін: I ўсё ж такі цікавіць мяне, чаму не было водгукаў у беларускім друку, маю на ўвазе, савецкі беларускі друк?

Антон Міранові: Па-першае, таму, што невядома, з чым палемізаваць у гэтай кніжцы. Ці з асвятленнем гістарычных фактаў, ці з літаратурным метадам? Спалучэнне тут атрымалася не надта ўдалае. Па-другое, гісторык не будзе змагацца з эсэістычным творам, паколькі гэта не яго дзялянка.

Алег Латышонак: Савецкія беларусы проста не былі патрэбны ў такой дыскусіі. Гэта ёсць голас беластоцкага беларуса, які зводзіць з палякамі свае ўласныя рахункі.

Ян Чыквін: Беларусы занепакоены гэтай кніжачкай. Яновіч хоча паказаць, што беларусы маюць свой горб. А гэта горб Яновіча.

Ян Максімюк: А не думаеш, што гэта толькі літаратурная маска, каб болей каларытна, болей пераканаўча прадставіць сваю думку?

Ян Чыквін: Не, не думаю. Сакрат Яновіч ставіцца да свае фігуры ў гісторыі надта сур'ёзна. У яго мы не бачым нейкага погляду з боку на сваю асобу, нейкай самаіроніі. У Яновіча ёсць горб, і ён выставіў яго ўсім напаказ. Па-мойму, няма водгукаў на кніжку Яновіча з Беларусі, бо калі яна выйшла, там ужо пачаўся адраджэнскі рух. А кніжка выразна дае зразумець, што культура Беларусі — гэта культура прыніжанай сялянскай нацыі. Адраджэнне ідзе якраз у іншым напрамку і выходзіць з іншых меркаванняў наконт беларускай культуры. Яновіч будзе утопію: Беларусь можа існаваць толькі ў спалучэнні з Польшчай. Палітычна памылковы выснаў: Беларусь можа існаваць як незалежная дзяржава.

Алег Латышонак: Мэта, дзеля якой пісалася гэта кніжка, не была дасягнута. Польскі чытач, прачытаўшы яе, хутчэй за ўсё заключыць наступнае: з беларусамі немагчыма паразумецца, бо палякаў не любяць, любяць расейцаў, Беларусь — гэта ўтварэнне савецкай сістэмы, а беларускі народ — гэта прыгоннае быдла, і пра што тут з ім гаварыць.

Кніжка — гэта крык душы аўтара ў пустыні, створанай самім сабой.

Ян Чыквін: Сумуючы недахопы кніжкі, мы, як бачу, зыходзім з іншых меркаванняў чымсьці палякі. Мы кроўна зацікаўлены ў тым, каб такія кніжкі, як „Беларусь, Беларусь", прыносілі карысць беларускай справе.

Кніжка, несумненна, мае адну станоўчую рысу: яна выклікала дыскусію. Гэта няблага. Мур маўчання развалены.

Запісаў **Ян Максімюк**

1939

(Працяг са стар. 2)

піць у новыя адносіны адна з другой, было б карысным не траціць часу. Таму я вам прапаную прыняць майго міністра 22 жніўня, найпазней 23 жніўня. Рэйхсміністр мае ўсеабдымныя паўнамоцтвы..."

Фюрэр даваў зразумець, што гатовы прыняць далёка ідучыя патрабаванні. У дадзены момант уступкі не мелі для яго істотнага значэння. Галоўнае было ў тым, каб вытрымаць тэрмін нападу на Польшчу. I ён даволі празрыста намякаў Сталіну на гэту дату.

Несумненна, Сталіну імпанаваў энергічны, дзелавы тон аўтара паслання, канкрэтнасць яго пазіцыі. З такім чалавекам можна рабіць справы! I як яго тэлеграма адрознівалася ад вялых, аморфных пасланняў Англіі і Францыі!

Адправіўшы ў Маскву шыфроўку, Гітлер знаходзіўся на мяжы прастрацыі. Ён лічыў мінуты, не знаходзячы сабе месца. А ў Крамлі ў гэтыя ракавыя імгненні ў апошні раз узважалі плюсы і мінусы магчымых альтэрнатыў.

Гэта, вядома, была здзелка двух усё яшчэ не вельмі давяраючых адзін другому дзеячоў. Але кожны з іх лічыў, што ў дадзены момант іх дамоўленасць ва ўзаемных інтарэсах. Ці была гэта здзелка амаральнай? Безумоўна была. Але ў той час хто прытрымліваўся строгіх маральных прынцыпаў?

Вечарам 21 жніўня Шуленбургу была ўручана згода Сталіна на прыезд Рыбентропа. У той жа вечар германскае радыё спыніла свае перадачы і дыктар урачыстым голасам прачытаў наступнае паведамленне:

„Імперскі ўрад і Савецкі ўрад дамовіліся заключыць пакт аб ненападзенні. Рэйхсміністр замежных спраў прыбудзе ў Маскву 23 жніўня для завяршэння перагавораў".

Гітлер яўна спяшаўся аб'явіць свету аб гэтай дамоўленасці. Ён хацеў закрыць усе шляхі да адступлення.

Далейшае вядома.

Валянцін Беражкоў
(„Неделя")

Паважаная „Ніва"!

Разам з маімі сябрамі: Уладзімірам Новікам, Яўгенам Гучком, Марыяй Казбярук, Тамарай Мухінай і іншымі, вялікімі прыхільнікамі беларускай мовы і культуры наогул, актывістамі БНФ, усе мы хочам падзякаваць рэдакцыі за ўвагу да праблем беларускай культуры, за вялікую актыўную дзейнасць на гэтай ніве. Дзякую таксама за тое, што вы час ад часу друкуеце мае гумарыстычныя творы.

Зараз дасылаю некалькі новых гумарэсак, якія яшчэ не друкаваліся ў часопісах. Магчыма яны вас зацікавяць. Калі яны будуць надрукаваны, то ганарар прашу пералічыць на рахунак беларускага музея ў Гайнаўцы.

Васіль Феранц, Мінск

Ад рэдакцыі: За гумарэскі дзякуем, надрукуем.

(Працяг са стар. 1)

— СЕЙМЕ АБ МЕНШАСЦЯХ

масці карыстання з дадатковых правоў ці прывілеяў у сувязі з прыналежнасцю грамадзян да акрэсленай нацыянальнасці, расы ці веравызнання.

Згодна з гэтай нормай і з канстытуцыйнай гарантыяй роўнасці грамадзянскіх праў, нягледзячы на веравызнанне ці перакананні, меншасныя асяроддзі павінны мець права на доступ да сродкаў масавай інфармацыі, права на свабодныя ад працы дні ў час сваіх рэлігійных свят, права на ўжыванне сваёй роднай мовы ва ўстановах на тэрыторыі, дзе пражываюць нацыянальныя меншасці, права на двухмоўныя назвы населеных ад вякоў меншасцямі мясцовасцей, права свабодна аб'ядноўвацца.

Я свядомы, што ўвядзенне сапраўднай цалкавітай роўнасці, хаця б з увагі на факт, што толькі 2 працэнты насельніцтва краіны прыналежыць да нацыянальных меншасцяў, будзе цяжкае, а часам нават немагчымае. Аднак гэтыя цяжкасці не могуць адсоўваць у бясконцасць заканадаўчыя развязкі і выпрацоўванне на практыцы штодзённага жыцця канстытуцыйных нормаў грамадскай роўнасці.

Сейм IX склікання, прымаючы ў маі г.г. рашэнне „Аб гарантыі свабоды сумлення і веравызнання“, учыніў важны крок на гэтым шляху. Уступаючы ўрад аб'явіў тады, што пасля прыняцця пастановы „Аб адносінах дзяржавы да Каталіцкага касцёла“ падобныя рашэнні адносна іншых касцёлаў можна будзе, пасля супольнай распрацоўкі, уносіць на пасяджэнне Сейма. Думаю, што новы ўрад падтрымае гэтую дэкларацыю. Для праваслаўнай грамадскасці, прадстаўнікам якой я з'яўляюся, гэтае пытанне мае вельмі важнае значэнне таму, што нашу Царкву, якая ў міжваенны перыяд моцна праследавалася, абавязвае, хаця зараз не да канца яна выконваецца, рэпрэсіўная пастанова з 1939 года.

Лёс меншасцяў толькі ў нейкай ступені залежыць ад іх саміх. Таксама ў нейкай ступені залежыць ад дзяржаўнага ладу і абавязваючага ў ім прававога парадку. Рашаючае значэнне мае тут пастава большасці. Я праваслаўны беларус і дасканала спазнаў усе сітуацыі і складанасць умоў жыцця меншасці.

Ад імя маіх выбаршчыкаў, жыхароў Беластоцкага ваяводства, выказваю надзею, што пераўтварэнні ў нашай краіне, яе новыя ўстановы — Прэзідэнт, Сенат, а перш за ўсё Сейм створаць варункі для годнага жыцця ўсіх меншасцяў, створаць нармальныя ўмовы для іх жыцця. Спадзяюся, што новастваараная камісія ўчыніць аб'ектам зацікаўлення, згодна з 27 артыкулам Дэкларацыі Правоў Чалавека і Грамадзяніна, не толькі справы нацыянальных меншасцяў, але і рэлігійных. І тут рашуча выказваюся за першым варыянтам камісіі. Тады яна будзе весці сваю працу і прымаць рашэнні ў духу ўзаемнай пашаны і талерантнасці, будзе добра служыць пражываючым у нашым супольным доме меншасцям, служыць нашай супольнай айчыне — Польшчы.

Яўген Чыквін

„ЛЮБЛЮ НАШ КРАЙ, СТАРОНКУ ГЭТУ...“

(Працяг са стар. 1)

мясцовых беларускіх калектываў, якія трывала ўвайшлі ў культурнае жыццё Беласточчыны, зазначаючы нашую прысутнасць тут. Спявалі калектывы з Беластока, бельскія „Васілёчкі“, калектывы з Гайнаўкі, Рыбалаў, ну, і спяваў ды іграў любімец публікі, эстрадны калектыў „Дубіны“ на чале з Пятром Скепкам.

Нястомныя: Сцяпан Копа (злева) і Юрый Налівайка.

Не паражнавалі і нашы пісьменнікі. Ахвотных набыць для сваіх бібліятэк беларускія выданні нашага таварыства было шмат, а Сакрат Яновіч і Ян Чыквін падпісвалі іх усім жадаючым.

У вялізную скарбонку збіраліся таксама грошы на Беларускі музей у Гайнаўцы — прыярытэтную справу для БГКТ на даным этапе. Не жартачкі — адразу назбіралася 200 тысяч! І толькі адзін раз заўважыла я, як дзве панюсі, убачыўшы скарбонку, здзіўлена паціснулі плячыма.

Разглядаючыся па амфітэатры, Алесь Барскі ўсё не мог надзівіцца: „Ты скажы, колькі людзей сышлося!“ А яны ўсё ішлі і ішлі, быццам бы і не думаючы, што імпрэза можа калісьці скончыцца. Ішлі на сваё свята.

І калі на канец на сцэне паявіліся ўсе ўдзельнікі ўрачыстага канцэрта і зводны хор беларусаў з Беласточчыны, Гродзеншчыны і Злучаных Штатаў Амерыкі супольна заспяваў „Люблю наш край старонку гэту“, песню, якая ўжо сталася своеасаблівым гімнам тутэйшых беларусаў, усе прысутныя ўсталі і ўторылі артыстам.

Гэты спеў шырокім рэхам разліўся па наваколлі.

Ада Чачуга

Фота Янкі Цялушэцкага

Спявае беластоцкі хор.

Мікола Іваноў

ДА ГІСТОРЫІ СТАЛІНІЗМУ НА БЕЛАРУСІ

— 7 —

II. Беларусізацыя

Працэс беларусізацыі 20-х гадоў, які, безумоўна, залажыў падставы фармавання сучаснай нацыянальнай свядомасці беларусаў, з'яўляўся канкрэтным праяўленнем ленінскай нацыянальнай палітыкі (нацыянал-нэпу) на Беларусі. Значэнне яе для поспеху працэсу станаўлення нацыянальнай свядомасці беларускага народа цяжка пераацаніць. Менавіта ў гэты перыяд дзякуючы мэтанакіраванай палітыцы савецкай дзяржавы адбыліся тыя неадваротныя змены ў нацыянальнай свядомасці народа, якія не ўдалося знішчыць ні сталінскім беспрыкладным тэрорам, ні брэжнеўскай грубай русіфікацыйнай палітыкай. Усяго толькі пяць гадоў (1925-1930 г.г.) актыўнага правядзення беларусізацыі ўсіх галін жыцця Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі дазволіі шматмільённым масам беларускага сялянскага і гарадскога насельніцтва пачуць сябе народам, які можа і павінен на роўных правах суіснаваць у Еўропе з іншымі народамі. Беларусы зразумелі, што іх мова можа шанавацца другімі народамі, і перш за ўсё рускім народам, што яна не з'яўляецца дыялектам рускай ці польскай моў, што на ёй могуць і павінны размаўляць дзяржаўныя і партыйныя дзеячы, вучоныя і пісьменнікі, артысты і вайсковыя. Народ пазнаў і ацаніў свайго нацыянальнага прарока, Янку Купалу, імя якога да рэвалюцыі было вядома толькі ў асяроддзі беларускіх адраджэнскіх дзеячоў і сярод абмежаванай колькасці адукаваных беларускіх сялян, чытачоў „Нашай Нівы“ і іншых беларускіх выданняў.

Ажыццяўленне гэтай палітыкі савецкай дзяржавы пачалося ў той момант, калі працэс фармавання і кансалідацыі беларускай нацыі яшчэ не завяршыўся, калі працэс абуджэння шырокіх мас беларускага народа да свядомага палітычнага жыцця даваў толькі першыя сціплыя парасткі. Трэба памятаць, што нягледзячы на надзвычай ахвярную і самаадданую дзейнасць першых беларускіх адраджэнцаў пачатку веку, адраджэнскія ідэі напярэдадні Вялікай рускай рэвалюцыі 1917 года не авалодалі шырокімі беларускімі масамі. „Наша Ніва“ з яе некалькітысячным тыражом была выданнем у значнай ступені элітарным, яно даходзіла і мела ўплыў на даволі абмежаваную частку беларускай нацыі. Тое самае датычыла і іншых беларускамоўных выданняў. Да беларусізацыі ў значнай меры абстрактным было і паняцце беларускай школы. Першыя школы з беларускай мовай навучання ўпершыню паўсталі ў навейшай гісторыі толькі ў другой палове 1915 г. у варунках нямецкай акупацыі на Віленшчыне і Гродзеншчыне. Яны былі з засцярогай і без выразнага энтузіязму сустрэты мясцовым беларускім насельніцтвам. Іх адкрыццё было магчыма, дзякуючы прыхільным адносінам нямецкіх акупацыйных улад да групы віленскіх беларускіх нацыянальных дзеячоў на чале з братамі Іванам і Антонам Луцкевічамі. Немцы пачаткова свядома падтрымлівалі ідэю беларускага нацыянальнага адраджэння, разлічваючы з яе дапамогаю нейтралізаваць уплыў польскага і рускага нацыяналізмаў на гэтых тэрыторыях. Як

ЖЫЦЦЁ І ДЗЕЙНАСЦЬ АФАНАСІЯ ФІЛІПОВІЧА

5 верасня споўніцца 341 год з дня трагічнай смерці Афанасія Філіповіча, беларускага рэлігійна-царкоўнага дзеяча XVII стагоддзя. Яго жыццё і дзейнасць прыпадае на бурны і драматычны перыяд у гісторыі беларускага і ўкраінскага народаў. Канец XVI і пачатак XVII ст.ст. гэта перыяд увядзення Брэсцкай уніі, час вялікіх грамадскіх патрасенняў і неафіцыйнай рэлігійнай вайны ў межах Вялікага княства Літоўскага і Польскай Кароны.

Афанасій Філіповіч нарадзіўся на Брэстчыне каля 1597 года. Стары горад Бярэсце быў на працягу стагоддзяў даволі важным адміністрацыйным і рэлігійным цэнтрам. Берасцейскія манастыры і храмы ўнасілі важны ўклад у духоўна-асветнае развіццё беларускага і ўкраінскага народаў.

У маладых гадах Афанасій Філіповіч, пабываўшы на двары гетмана літоўскага Льва Сапегі, спазнае ўсе „благадаці" дастатняга, дворскага жыцця. Але гэта не адпавядае яго жыццёвым амбіцыям. Бачыць ён і разумее, што вялікая пагроза павісла над родным народам. Пакідае ён двор Сапегі і ў 1627 годзе прымае манашаства ў Святадухаўскім манастыры ў Вільні. Некалькі разоў пераязджае ў розныя манастыры Беларусі і Украіны, дзе ўзбагачае сваю духоўнасць, набірае вопыту і ведаў.

У 1632 годзе Афанасій Філіповіч высвячаецца ў сан іераманаха і назначаецца намеснікам Дубайскага манастыра каля Пінска. Праз чатыры гады манастыр гэты па загаду канцлера літоўскага Радзівіла пераходзіць у рукі уніятаў. Ігумен Афанасій вымушаны перавесціся ў суседні Купяціцкі манастыр, які славіўся цудатворнай іконай Божай Маці. З Купяціч ён неўзабаве адпраўляецца ў Маскву, спадзеючыся на дапамогу праваслаўю з боку цара Міхаіла Фёдаравіча.

Пасля вяртання на Радзіму ў 1640 годзе Афанасій Філіповіч становіцца ігуменам Сімяонаўскага манастыра ў Бярэсці і разгортвае шырокую духоўную і асветніцкую дзейнасць.

У 1643 г. ігумен Афанасій едзе ў Варшаву на Сейм, у якім прысутнічаў кароль Уладзіслаў IV. Пры яго панаванні (параўноўваючы з крайнерэакцыйным перыядам у часы панавання Зыгмунта III Вазы) спакайней жылося праваслаўным. Ігумен Афанасій у сваім сеймавым выступленні раскрыў сапраўдныя мэты уніі і прадказваў, што далейшыя насільныя безадказныя дзеянні касцёла і яго паплечнікаў ствараюць вялікую пагрозу для будучыні „Рэчыпаспалітай двух народаў".

Спеласць яго выступлення ўстрывожыла сенатараў. Пад іх намаганнем кароль Уладзіслаў выдаў загад аб заключэнні смелага ігумена. Пасля здзекаў і амаль гадовага блукання па турмах Афанасій Філіповіч за дапамогаю мітрапаліта кіеўскага Пятра Магілы, вяртаецца ў Бярэсце, дзе зноў становіцца ігуменам.

Тут адбылося не адно здарэнне, што да глыбіні ўскалыхнула яго душою. Неспакойны па характары адпраўляецца ў 1644 г. у Кракаў да ваяводы Сапегі, фундатара Сімяонаўскага манастыра ў Бярэсці, каб там шукаць дапамогі праваслаўю. Але спаткала яго расчараванне. Сапега, па прыкладу Ходкевічаў, Агінскіх і іншых магнатаў, перайшоў на рымакаталіцтва.

У тым жа Кракаве Афанасій Філіповіч спатыкаецца з маскоўскімі пасламі, якія даследавалі справу Ілжэдзмітрыя. Паясняе ён паслам, што справа цара-самазванца была інтрыгай, падрыхтаванай езуітамі.

Пасля таго здарэння іг. Афанасій быў ізноў зняволены і ўкінуты ў турму. Але і там не парывае сваёй дзейнасці. Піша і перадае каралю Уладзіславу IV супліку з мемарыялам (памятную запіску). У супліцы даволі праўдзіва прадстаўляе гісторыю ўвядзення уніі і раскрывае яе мэты. Паказвае, як далёка рымакаталіцтва адыйшло ад канонаў агульнай царквы. Ігумен напамінае таксама каралю Уладзіславу аб абяцанні, дадзеным пры каранацыі — абараняць праваслаўных.

Супліку прачытаў кароль і сенатары. Дайшла яна і да касцельнай іерархіі. І хаця 3 лістапада 1645 г. кароль выдаў „універсальны лісток" на вольны выезд берасцейскаму ігумену з Варшавы, Афанасій Філіповіч не хутка вярнуўся на Радзіму. „Універсал", выдадзены каралём, устрывожыў езуітаў і яны напярэдадні выпуску на волю, выкралі Афанасія з варшаўскай турмы і перавезлі ў падвалы аднаго з кракаўскіх кляштараў.

Праз некалькі тыдняў пасля інтэрвенцыі расейскіх паслоў, яго перавозяць у Кіеў да мітрапаліта Пятра Магілы. Пры тым, аднак, абмяжоўваюць яму асабістую волю. У Кіеве піша Афанасій Філіповіч свой „Дыярыуш" — дзённік, шырока потым вядомы і каштоўны з гістарычнага пункту гледжання. Неўзабаве памірае мітрапаліт Пётр Магіла. Афанасій Філіповіч вяртаецца тады ў Бярэсце, ізноў прымае годнасць ігумена Сімяонаўскага манастыра.

Прыходзіць год 1648, пачынаецца паўстанне Багдана Хмяльніцкага. Дзяржаўныя і касцельныя ўлады пачалі рэпрэсіраваць праваслаўных, асабліва адукаваную іерархію. Ахвярай тае хвалі рэпрэсій стаў таксама Афанасій Філіповіч. У час, калі казакі наступалі на Замосць, яго абвінілі, што ён матэрыяльна і духоўна падтрымліваў паўстанцаў Хмяльніцкага.

1 ліпеня 1648 г. ён быў укінуты ў падвалы Берасцейскага ваеннага замка, дзе чакаў суда. Суд адбыўся ў першых днях верасня. Праўда і духоўная сіла былі на баку ігумена Афанасія, аднак ужо немагчыма было вырвацца з аковаў смерці. Засталося яму толькі заданне не менш важнае: абараняць сваю чалавечую годнасць. І ён да апошніх дзён жыцця, да смертнай казні непахісна трываў пры сваіх поглядах.

Афанасій Філіповіч загінуў ад дзвюх мушкетных куль наемных гайдукоў каля сяла Гершановічы пад Брэстам 5 верасня 1648 года.

Жыццё Афанасія Філіповіча гэта безупыннае змаганне за лепшую долю народа і яго будучыню. Ён не мог прымірыцца з фактам, „што няма Русі ў Русі". Ён не мог спакойна жыць, калі бачыў, што „Сьвятая царкоўная мова наша ў пагардзе, а тутэйшая руская — ў асьмяяньні!" Афанасій Філіповіч быў праваслаўнай царквой кананізаваны. З'яўляецца ён прыкладам станоўчасці ў ажыццяўленні сваіх чыстых ідэалаў.

Мікола Сахарэвіч

кожны традыцыйны акупант немцы паспрабавалі ў сваёй акупацыйнай палітыцы абапірацца на тую групу мясцовага насельніцтва, нацыянальныя імкненні якой былі найбольш сціплымі і у найбліжэйшай перспектыве не пагражалі бескантрольнаму нямецкаму панаванню на гэтых тэрыторыях.

На Беларусі да рэвалюцыі значна больш мацнейшымі і ўплывовымі аб беларускай нацыянальнай ідэі былі ідэі польскага крэсавага нацыяналізму ў заходняй частцы беларускай этнічнай тэрыторыі, вялікарускія ідэі на Усходзе і нават панукраізм на Палессі. Напомнім толькі, што падчас першых і бадай што адзіных дэмакратычных выбараў на Беларусі, выбараў ва Усерасійскі ўстаноўчы сход, якія адбыліся ў снежні 1917 г., беларускі нацыянальны спіс атрымаў па Мінскай губерні менш за 1% галасоў. І якімі б абставінамі не прабавалі мы сёння тлумачыць падобныя вынікі народнага волевыяўлення, гэтыя лічбы застанецца больш пераканаўчымі за самыя лепшыя довады.

А як ацаніць акт 25 сакавіка 1918 г.? Ці была ў яго сапраўды ўсенародная падтрымка? Праблема гэтая амаль абсалютна не даследавана ў сучаснай беларускай гістарыяграфіі. У Савецкай Беларусі палітычныя абставіны дагэтуль не пазвалялі праводзіць праўдзівыя сумленныя даследаванні гэтай кардынальнай падзеі ў гісторыі беларускага народа. Але без перабольшвання, нават на падставе актуальнага стану нашых ведаў можна сцвярджаць, што абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі цалкам адпавядала аб'ектыўным нацыянальным імкненням беларускага народа, аднак не было вынікам шырокага волевыяўлення гэтага народа. Абвяшчэнне БНР — гэта вынік адпаведнага сплёту гістарычных абставін, вынік самаахвярных намаганняў і нават роспачы вядучых адраджэнскіх дзеячоў, якія з дапамогаю падобнага драматычнага і гучнага акта намагаліся гвалтоўна абудзіць свой народ і прыступіць да будаўніцтва сваёй беларускай нацыянальнай дзяржавы.

Вельмі спрэчны характар мае і абвяшчэнне 1 студзеня 1919 г. у Смаленску Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Вядома, што вядучыя партыйныя і савецкія дзеячы існаваўшай у той час так званай Заходняй Вобласці (А. Ф. Мяснікоў, В. Г. Кнорын, М. І. Калмановіч і інш.) рэзка выступалі супроць стварэння беларускай савецкай дзяржаўнасці, а ідэю існавання асобнага беларускага народа яны разглядалі ў якасці рэакцыйнай і шкоднай для перспектыў сусветнай рэвалюцыі. І толькі беспасрэднае рашэнне ЦК РКП (б) і дырэктыва самога Леніна прымусілі іх адмовіцца ад сваіх поглядаў. Для Масквы абвяшчэнне БССР было ў значнай ступені тактычнай мерай, накіраванай на процідзеянне ідэі БНР і на стварэнне буфернай савецкай рэспублікі, здольнай прыняць на сябе цяжар барацьбы з адроджанай польскай дзяржавай. Тактычны характар абвяшчэння беларускай савецкай незалежнасці выразна праявіўся ў такім знамянальным факце. Калі ў момант абвяшчэння БССР маніфест аб яе заснаванні акрэсліваў яе межы на падставе сапраўдных этнаграфічных дадзеных рассялення беларускай народнасці (БССР, як вядома, была абвешчана ў межах Мінскай, Смаленскай, Віцебскай, Магілёўскай і часткі Віленскай губерній са сталіцай у Смаленску), дык, калі пасля заканчэння грамадзянскай вайны палітычная кан'юнктура змянілася, беларусам выдзелілі толькі каля адной сёмай іх этнічнай тэрыторыі — шэсць няпоўных паветаў былой Мінскай Губерні. У такіх межах БССР існавала аж да 1924 г., да самага пачатку беларусізацыі.

Падобны кароткі агляд палітычных падзей беларускага нацыянальнага жыцця пераканаўча сведчыць аб тым, наколькі сціплымі былі нацыянальныя імкненні беларусаў і як лёгка было моцным сілам чужынцаў маніпуляваць гэтымі імкненнямі. Беларусізацыя ў гэтым сэнсе выразна выдзяляецца на фоне іншых падзей. Яна, на нашу думку, была адной з галоўных падзей XX стагоддзя ў нацыянальным жыцці беларусаў. Праведзеныя ў гэты перыяд шырокамаштабныя мерапрыемствы ў галіне фармавання нацыянальнай свядомасці беларусаў мелі беспаваротны характар. І за тое, што сёння мы можам гаварыць аб неабходнасці новага нацыянальнага адраджэння, што нам яшчэ ёсць што ратаваць, што дзякуючы гарбачоўскай перабудове ёсць магчымасць і рэальныя падставы для новай беларусізацыі, мы павінны быць глыбока ўдзячныя тым ахвярным беларускім адраджэнцам, што ажыццяўлялі беларусізацыю 20-х гадоў.

(Працяг будзе)

© PDF: Kamunikat.org 2020 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2020

НІНА АМЕЛЬЯНЮК
ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. АРФАЭПІЯ.

12. Сістэма інтанацыі.[1]

„Інтанацыя — гэта падкрэсліванне тых слоў, якія з нашага пункту гледжання закладзены ў асноўны сэнс думкі".[2]

У беларускай мове існуе пяць асноўных інтанацыйных канструкцый, у якіх выдзяляюцца тры часткі: націскная, пераднаціскная і паслянаціскная.

Вера	чытае	кніжку
пераднаціскная	націскная	паслянаціскная

У якасці націскной часткі выступае толькі адзін склад. Ён з'яўляецца цэнтрам інтанацыйнай канструкцыі.

У пераднаціскную і паслянаціскную часткі ўваходзіць некалькі складоў, але яны вымаўляюцца як адно цэлае.

Цэнтр інтанацыйнай канструкцыі можа перасоўвацца з аднаго месца ў другое, у выніку чаго мяняецца сэнс сказа, напр.:

Вера **чытае** кніжку — (а не... піша).

Вера чытае **кніжку** — (а не... пісьмо).

Вера чытае кніжку — (а не... Вольга).

Тыпы інтанацыйных канструкцый (ІК).

ІК-1 — апавядальная інтанацыя. Выступае ў апавядальных сказах:

Бацька вярнуўся дамоў.
Прайшоў дождж.
Ужо хутка канікулы.

ІК-2 — пытальная інтанацыя. Выступае ў пытальных сказах з пытальным словам:

Што ты бачыў?
Хто быў у горадзе?
Як гэта здарылася?

На націскным складзе пытальнага слова выступае павышэнне тону, а на апошнім — паніжэнне.

ІК-3 — пытальная інтанацыя. Выступае ў пытальных сказах без пытальнага слова:

Чытаў?
Размаўляў?

Націскны склад вымаўляецца павышаным тонам. Калі выступаюць паслянаціскныя склады, вымаўляюцца яны паніжаным тонам, або дабаўляецца павышэнне ў апошнім складзе:

Вынес?
Спаткаемся?
Гэта можна ўзяць?

ІК-4 — пытальная інтанацыя. Выражаецца двума спосабамі:

— павышэннем тону ў націскным складзе:

Я буду глядзець фільм. А **ты**?↑

— паніжэннем тону ў націскным складзе:

Я буду глядзець фільм. А **ты**?↓

ІК-5 — клічная інтанацыя. Характэрная для клічных сказаў. Мелодыка клічнага сказа ўзыходна-сыходная. Паслянаціскныя склады вымаўляюцца на адным узроўні.

Мой родны кут!
Як радасна ў лесе!

Інтанацыя надае эмацыянальную афарбоўку.

Апрача інтанацыі, для правільнага вымаўлення важна звяртаць увагу на:

— дыкцыю,

— лагічны націск (выдзяленне голасам важных у сэнсавых адносінах слоў у выказванні),

— лагічную паўзу, якая неабходная для зразумення тэксту. Яна часта супадае са знакамі прыпынку, але не заўсёды. Паўза робіцца на стыку фразем („фразема=сінтагма=моўны тып; цэлыя фразы, словазлучэнні, якія вымаўляюцца як адно цэлае, закончаная па змесце частка моўнага патоку"[3]).

[1] T. Jasińska-Socha, Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego, W-wa 1981, s. 29—32.
[2] Там жа, с. 29.
[3] Там жа, с. 30.

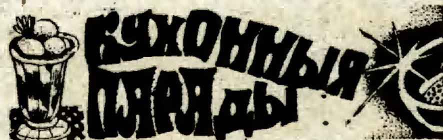

ГРЫБНЫЯ СУПЫ

СУП З ЛІСІЧАК

На 40 дэкаў лісічак трэба ўзяць порцыю валашчыны, 1 цыбулю, кубачак смятаны, лыжачку мукі, соль, перац, пучок зялёнай пятрушкі, 2 літры вады.

Валашчыну ачысціць, памыць, заліць вадой, зварыць адвар і працадзіць яго. Лісічкі ачысціць, старанна памыць, большыя — парэзаць, палажыць у адвар і на вольным агні награваць, а пасля варыць каля 5 мінут. Дадаць размешаную з мукой смятану, закіпяціць і заправіць соллю, перцам і пасечанай зелянінай пятрушкі. Падаваць адразу ж, бо лісічкі ў супе робяцца цвёрдымі. Добра было б да гэтага супу дадаць вараную бульбу, палітую смажаным бачком ці саланінай.

СУП З РЫЖЫКАЎ

На паўкілаграма рыжыкаў трэба ўзяць вантробы курыцы (пячонку, жалудак, сэрца) і шыйку, крылцы, 1 морквіну, 1 пятрушку, зялёны ўкроп, 3-5 дэкаў масла, шклянку смятаны, соль, паўтара літра вады.

Зварыць адвар з мяса і гароднiны, рыжыкі дакладна памыць, нарэзаць і стушыць у каструльцы з маслам. Адвар адцадзіць, палажыць у яго мяса, нарэзанае палосачкамі, і тушаныя рыжыкі. Заправіць смятанай і соллю, пасыпаць пасечаным укропам. Падаваць з кашай з панцаку і рысу.

СУП ЛЯСНЫХ ЛЮДЗЕЙ

На 5-6 асоб трэба ўзяць 1 кг розных свежых грыбоў (лісічкі, маслякі, казлякі, баравікі), паўшклянкі алею, 2 цыбуліны, 3-4 вараныя бульбіны, пучок зялёнай пятрушкі, кубачак кіслай смятаны, 2 яйкі, лыжку лімоннага соку, соль, перац, 2 літры вады.

Грыбы ачысціць, дакладна памыць і большыя не надта дробна нарэзаць, а малыя пакінуць цэлыя. У каструльцы моцна падагрэць алей, дадаць да яго пасечаную цыбулю і грыбы і тушыць пад крышкай каля 15 мінут. Тады даліць кіпячую ваду і, калі суп закіпіць, дадаць расцертую вараную бульбу. Пасля наступных 10 мінут гатавання дадаць соль, перац і лімонны сок, уліць смятану і ўсыпаць дробна нарэзаную зялёную пятрушку і пасечаныя крутыя яйкі. Можна падаваць з варанай бульбай, пасыпанай зелянінай.

КАШУБСКІ СУП

На паўкілаграма бульбы бярэм жменю сушаных баравікоў, шклянку смятаны, соль, лаўровы лісток, 4-5 зярнят англійскага зелля, 2 лыжкі мукі, лыжку воцату, паўтара літра вады.

Дакладна памытыя грыбы (мыць у цёплай вадзе!) кінуць на пасолены кіпецень, дадаючы лаўровы лісток і пахучы перац (англійскае зелле). Бульбу нарэзаць і дадаць да варачыхся грыбоў, калі яны ўжо будуць амаль мяккія. Заправіць мукой і смятанай ды ўліць воцат.

Гаспадыня

Пішу табе ўпершыню, а чытаю рэгулярна і даўно. „Ніву" перачытваю з першай да апошняй старонкі, але пачынаю чытаць заўсёды з раздзела „Сардэчныя тайны". Упэўнілася, што пад псеўданімам „Сэрцайка" хаваецца вопытны, разумны, далікатны і кампетэнтны субяседнік, таму і рашылася вынесці на твой суд сваю інтымную тайну.

Я выйшла замуж 23 гады таму назад, пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы. Муж яшчэ два гады вучыўся там жа, а я паехала па накіраванню ў невялічкі гарадок.

Сябравалі мы да вяселля тры гады. Мой будучы муж (дарэчы, ён быў першы, з кім сябравала, з кім упершыню пацалавалася) быў надта цнатлівы, ён ніколі не патрабаваў ад мяне інтымнай блізкасці, і я лічыла, што гэта ён шануе мяне. Быў ласкавы, добры, пяшчотны, але... без блізасці. І гэта мне падабалася. А вось пасля вяселля яго быццам падмянілі: стаў грубы, куды падзелася ласка, пяшчота? Не было ў нас ні першай ночы, ні мядовага месяца. Спачатку думала, што ён не хоча, каб я зацяжарыла, пакуль жыву адна, далёка ад яго. Праз год памерла мая мама, я перад смерцю даглядала яе. І я думала, што ён проста грэбуе, баіцца заразіцца (хоць кажуць, што рак незаразны). На 5-6 годзе ў мяне з'явіліся паліпы, якія трэба было выразаць хірургічным шляхам. Я ўжо стала намякаць яму, што гэта, маўляў, з-за таго, што не спіць са мной. Ён злаваўся і выходзіў з хаты. Пайшла я да гінеколага, расказала пра сваё замужжа. А доктар, не ўнікаючы ў мае душэўныя пакуты, разанула: „То паедзь на курорт і дай каму-небудзь". Такая прапанова мяне проста забіла. Пазней трапіла на прыём у іншым горадзе. І там старая акушэрка зноў абсадзіла мяне: „Не жывеш з мужам? То і не трэба, я ўжо 16 год не жыву..." І зноў я выйшла, як аплёваная. Расказала пра сваю бяду стрыечнай сястры. А тая: „Вось каб мне такога мужа, а то замучыў!" І я зноў падумала, што я, напэўна, невядома чаго хачу, супакоілася. Рашыла: жывуць жа і, без дзяцей, жывуць зусім адзінокія. А ў мяне ж, хоць фіктыўны, а муж. Прыгожы, не курыць, не п'е, людзі паважаюць, на рабоце цэняць.

Жыла далей на людзях — вясёлая, шчаслівая, па начах — з пакутлівымі думкамі і жаданнямі. Праз 14 год такога жыцця рашылася: паеду шукаць сексуолагаў, можа, дапамогуць. Але тут трапіла ў анкалогію, зрабілі мне аперацыю, завязаўся для мяне белы свет. А я жыла, муж стаў больш памагаць па хатніх справах. Рашылася пагаварыць з ім (дагэтуль не даваўся на такія размовы). Цяжкая была гэта размова. Плакала я. Плакаў ён: „Я ж не вінаваты, што не знаў ніводнай жанчыны". Прасіла, каб пакінуў мяне, не згадзіўся... Да сексуолага мужа пацягнула. Даў ён лякарствы (уколы і таблеткі), але муж іх не прымаў (саромеўся, відаць, хадзіць на ўколы ў паліклініку). А праз 8 год я зноў трапіла ў бальніцу. Муж, бачыла я, пакутаваў, баяўся, што памру. Па два разы ў дзень прыходзіў у бальніцу, мыў маю бялізну, гатаваў ежу, даставаў па рэкамендацыі ўрача ўсякія прадукты. Адхаялі мяне. Прыехала дадому, і зноў падумала: ён жа шкадуе мяне. Ці ж віна яго, што ён такі нешчаслівы? Гэта бяда. І мая, і яго. Зараз мне 47 год. Лячуся ў анкалогіі. Месяц у бальніцы, месяц дома. Колькі мне засталося жыць, не ведаю. Толькі іншы раз такі дзікі адчай прыходзіць: чаму не развялася, чаму не падумала ды не нарадзіла дзіцятка ад чужога...

Дарагое Сэрцайка, даруй за такую споведзь!

Ірына

Ірына! Хаця ты і лічыш мяне вопытным дарадчыкам, дык мушу табе ўсё ж прызнацца, што ў сваім „вопыце" з такой справай сутыкнуцца мне не давялося. Праўда, аднойчы давялося мне прачытаць адзін з фельетонаў Ванды Фалькоўскай, дзе апісвала яна цярпенні замужняй жанчыны, ад якой, як і ў цябе, хаваўся муж. Хаваўся, вядома, у сэнсе сексуальным. Тая жанчына, аднак, была шмат больш дапытлівая, чым ты, і менш цярплівая, вядома. Пачала яна справу даследаваць і ў выніку гэтага высветлілася, што выйшла яна замуж за... жанчыну, якую бацькі выхавалі мужчынам. Бачыце, сорамна ім было, што сямёра дачок ужо мелі, і, калі нарадзілася восьмая дачушка, запісалі яе як хлопца, каб перад суседзямі сораму не было. Дзяўчына расла хлопцам, сарамліва хаваючыся перад сваімі сябрукамі тады, калі недзе за хлеўчуком выцягвалі яны свае мужчынскія „валёры" і хваліліся адзін перад другім. Апраналася заўсёды ў хлапечае адзенне і, калі прыйшла пара, пачала, як і ўсе яе сябры, галіцца. Адчувала сябе мужчынам ужо. І ў адпаведным моманце закахалася. Вядома, у жанчыну, з якой узяла шлюб. Ды толькі, што яна магла ёй даць, апрача чулых позіркаў і ўздыханняў... Тая справа скончылася разводам вельмі хутка.

Твой муж імпатэнт, у гэтым не сумняваюся. Імпатэнты наогул бываюць двух відаў: адны хочуць ды не могуць, а другія — не могуць і не хочуць. Але каб так не схацеў нават да цябе прытуліцца?! Вядома, пасля шлюбу стаў да цябе грубы. Ну, бо і што ж ён мог табе запрапанаваць! Ён жа, бедалага, спадзяваўся, што ты будзеш дамагацца сваіх правоў.

Трэба было адразу цягнуць яго да доктара, але ты гэтага не зрабіла, а ў выніку цягаешся па бальніцах сама. Хаця з імпатэнтамі заўсёды пакута, дык мо ўсё ж твае хваробы — не абавязкова з яго віны. Хварэюць жа і тыя, што спяць са сваімі мужамі, а тыя, якія гэтага не робяць, — не хварэюць. А як жа жывуць, напрыклад, манашкі, старыя дзеўкі?.. А мо табе хвароба дасталася па наследству ад маці...

Думаю, што чужое дзіця (вядома, ён бы ведаў, што гэта не яго) сям'і не звязала б. Кожны нясе свой крыж у жыцці, але калі б адкінуць той нешчаслівы секс, дык былі ж і светлыя моманты ў тваім сужонстве. Усё ў жыцці лічыцца. Відаць, так трэба было.

Сэрцайка

Зорка
СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Уладзімір Караткевіч

ДЗЕЦІ

О, якая залатая восень!
О, як стогне пад снапамі воз!
Павуціннe, „пража маткі боскай",
Заплятае халадок нябёс.
Да замілавання паўнакроўныя
Гарбузы, узятыя з грады,
Са страхі, як статак парсюковы,
Звесілі ружовыя зады.
Мышы з бадзякоў цягаюць воўну,
П'е зямля сухіх нябёс блакіт...
На гародах высахлы бульбоўнік,
Водар кропу, мята і ваўчкі.
Дні на гэтым водары настоены,
Сэрца поўняць сум і прага жыць...
Хлапчукі на добры лад настроены,
Улягліся ціха на мяжы.
П'юць духмян паспелай жоўтай восені,
Падраслі шчаслівыя за год,
А над імі серабрысты ў просіні —
Ледзь прыкметнай кропкай самалёт.
З-пад чубкоў бялявых, як салома,
За шчаслівым сочаць гарачэй,
З зайздрасцю, з чаканнем невядомага
Дзесяць ясных зорачак-вачэй.
Дзень такі бязмерны і шчаслівы,
Самалёт ляціць у глыб нябёс...
Можна скокнуць наўздагон з абрыву —
І ўзляцеў бы, і ўхапіў за хвост!
Нам з гадамі ўжо не сніцца зоры,
Але мы, паспеўшы пасталець,
Не асудзім ў гэты дзень прасторны
Мудрае жаданне паляцець.

Мінулагоднія сёмы і восьмы класы з Дубяжына. Васьмікласнікі ўжо пайшлі вучыцца далей, а сямікласнікі сталі старэйшымі ў школе. Цяпер яны кіруюць школьным жыццём, яны найлепш усё ведаюць і ўмеюць арганізаваць найцікавейшыя мерапрыемствы ў школе. На іх і ўся адказнасць. І ім, і васьмікласнікам, якія ўжо пакінулі школу, — жадаем поспехаў у новым навучальным годзе.

Фота Я. Чэрнякевіч

ЧАС У ШКОЛУ

Мінае гарачае, неспакойнае лета. З поля знікаюць апошнія снапкі, у вырай сабраліся буслы, а дзецям надыйшоў час вяртацца ў школу.

Як і ў мінулыя гады, сустракаемся пасля летняга перапынку з нейкім хваляваннем, часам нават несвядомым, бо і чаго здавалася б, усё ж павінна быць звычайна! Але прыемна ўбачыць зноў школьных сяброў, падараслелых, загарэлых, але гэткіх блізкіх і мілых.

Зноў сустрэнемся з нашымі настаўнікамі. Некаторых пазнаем новых. Ці навяжацца паміж намі і імі сардэчнасць, шчырасць? Трошкі нават неспакойна на душы.

Але першы дзень у школе ўсё паставіць на сваё месца. Пачнецца звычайны год працы, новы навучальны год.

З асаблівай сардэчнасцю трэба павітаць нам першакласнікаў, прыняць іх у сваю школьную сям'ю па-братэрску, дапамагаць ім, яны ж яшчэ такія маленькія і безддапаможныя. Памятайце пра гэта.

А вось другі клас, які сёлета пачынае вывучаць беларускую мову, атрымае новую кніжку. Бо ў гэтым годзе школьнае выдавецтва ў Варшаве выпусціла новы падручнік беларускай мовы для другога класа пад рэдакцыяй Тамары Русачык. Гэтая кніжка пад загалоўкам „Васількі" трапіць на парту кожнага другакласніка, вядома, пасля таго, як ён пазнае літары. У „Васільках" шмат прыгожых вершаў, чытанак, а таксама ёсць загадкі, смешныя анекдоты, прыказкі, і шмат смешных малюнкаў, хоць не каляровых, але цікавых. Напэўна, дзеці з ахвотай будуць чытаць такую кніжку.

Жадаем дзецям прыемнага пачатку новага навучальнага года, ахвоты вучыцца і пяцёрак па ўсіх прадметах. „Зорка" верыць, што беларуская мова стане вашым самым любімым прадметам, і хоча быць прысутнай у вас на ўроках. Не забудзьцеся яе выпісваць.

А на прывітанне ўсіх дзяцей друкуем з новай кніжкі для другакласнікаў верш Веры Вярбы:

РОДНАЕ СЛОВА

Я „Роднае слова"
Да ночы вучу,
За кніжкаю новаю
Спаць не хачу.

Мне бацька гаворыць:
— З навукай дружы,
Ты „Роднае слова",
Сынок, беражы.

І мову,
Што роднаю людзі завуць
У шчасці і горы,
Глядзі, не забудзь!

І слова, і песню,
Што ў полі пяюць,
Шануй, як Радзіму,
Як маці сваю.

Няхай роднае, бацькоўскае беларускае слова спадарожнічае вам праз усё жыццё, няхай не згубіцца ў вялікім свеце і дапаможа вам любіць сваю Айчыну.

„Зорка"

У нашу рэдакцыю заглянуў польскі пісьменнік Андрэй Выдміньскі. Ён нядаўна прыехаў жыць у Беласток і тут даведаўся, што беларускія дзеці маюць сваю „Зорку". А пісьменнік нядаўна закончыў новую кніжку для дзяцей „Як я адкрыў Амерыку". Кніжка выйдзе з друку ў будучым годзе ў выдавецтве „Versus" у Беластоку, а нашы чытачы ўжо сёння могуць пачытаць з яе ўрывак.

НА ВОЗЕРЫ

Я пайшоў на возера і выразаў сабе дзве пары вільчыкаў з альшыны. Вярнуўся, знайшоў на дрывотні, дзе стаяла татава вуэфэмка, старую дэнтку, а на гарышчы абрэзаў ад чаравіка дзядзькі Бронка язык. Маю надзею, што ён так хутка гэтага не заўважыць. Шпулька меднага дроту была ў мяне ў кішэні.

Сеўшы ля возера пад альшынаю, я ўзяўся за работу. Мінут дваццаць пазней адна з курыц суседзяў Сакалоўскіх пабіла курыны рэкорд свету ў скоках у вышыню: дапамагла ёй у гэтым мая рагатка. Нарабіла пры гэтым такога шуму, што мне хутка давялося ўцякаць з возера.

Найлепшыя былі каменьчыкі з возера. Калі добра напягнуць гуму, дык ляцелі яны аж на яго сярэдзіну, ну, амаль на сярэдзіну.

Тры чубатыя чомгі (пэркозы), якія прыплылі лавіць рыбу на нашым пляжы, былі прымушаны хутка ўцякаць. А потым адна з іх зноў вярнулася, мабыць, у разведку. Паўсантыметра аддзяляла яе ад таго, што яна ўжо ніколі не праглынула б ніводнай рыбіны.

Чомгі — гэта вельмі кампанейскія птушкі. Зрэшты, яны жывуць калоніямі. Іх гнёзды плаваюць па азёрах ў выглядзе кучы гніючага галля, травы, і лісця. Самец змяняе саміцу ў час выседжвання яек і апякуецца малымі таксама, як маці. Чомгі зносяць белыя яйкі. Гэта я ведаю ад таты. Але колер іх хутка змяняецца на пёмнакарычневы. Таму што ляжаць яны ў мокрай, гніючай траве. Пакідаючы гняздо, чомга прыкрывае яйкі галінкамі, каб схаваць іх ад варон. Цікава, што птушаняты чомгі, яшчэ за два дні да таго, як вылупяцца з яйка, пачынаюць пішчаць. У яйку! Ад таты я таксама ведаю, што ў нашай краіне ёсць чатыры гатункі чомгі. Найпапулярнейшыя чомгі двухчубыя. Двухчубая чомга важыць амаль два кілаграмы, а яе распасцёртыя крылы дасягаюць васьмідзесяці шасці сантыметраў. Я думаў, што яны з'ядаюць шмат рыбы. Але аказваецца, што чомгі не з'ядаюць больш 200 грамаў удзень, а апрача рыбы, кормяцца таксама і жабамі, падальцамі і вадзяной драбязой. Найбольш любяць уклейкі, бо тыя найпрацей праходзяць у іх праз горла. Чомгі ныраюць на глыбіню ад аднаго да чатырох метраў. Але здаралася, што заўважалі чомгу нават на глыбіні сарака метраў, калі тая заблыталася ў рыбацкія сеці.

Я жыву ля возера ўжо шмат гадоў і тое-сёе ведаю аб ім, калі б хто пытаўся. Супраць чомгі ў

(Праця́г на стар. 10)

ЯКУЦКАЯ КАЗКА

Частка 4.

Замітусілася пужлівая чараўніца, збірае свае ўборы, строі, склікае сваю пасажную жывёлу. А Юджыян далей пайшоў.

Прыйшоў да юрты пана Месяца. На медным васьміногім памосце дзяўчына сядзіць. Васьмісажнёвыя серабрыста-шаўковыя валасы распусціла, на сярэбраны кол іх накруціла, залатым грабянцом чэша. Юджыян ёй сказаў:

— Дачка пана Месяца, Месячнага святла чараўніца! Прыйшоў я цябе ўзяць за жонку. Ці пойдзеш за мяне замуж?

Паглядзела на яго дачка Месяца — твар смелы, вочы розумам свецяцца ў таго, хто сватаць яе прыйшоў. Адказала:

— Пайду за цябе. Дай толькі час пасаг сабраць.

— Не маю я часу, — Юджыян кажа. — Усё рабі, як сама ведаеш. Потым прыязджай на вяршыню самай высокай гары. Там чакаць буду.

Дачка пана Месяца, Месячнага святла чараўніца замітусілася, адзежу-ўборы збірае, пасажную жывёлу склікае. А Юджыян далей падаўся.

Пакуль ішоў, ноч скончылася. Заззяла ўдалечыні юрта пана Сонца. Юджыян проста на яе кіруецца.

Каля зіхоткай юрты на медным васьміногім памосце дзяўчына сядзіць. Васьмісажнёвыя сонечна-шаўковыя валасы на сярэбраны кол накруціла, залатым грабянцом расчэсвае. Юджыян ёй сказаў:

— Дачка пана Сонца! Кюёгяль-чараўніца! Вось я да цябе прыйшоў. За жонку цябе вазьму, калі захочаш, калі пойдзеш.

Кюёгяль-чараўніца на свайго бацьку, пана Сонца, не міргаючы глядзела, а тут зажмурылася. Асляпіла яе любоў да таго, хто сватаць прыйшоў. Так яна Юджыяну адказала:

— Пайду за цябе замуж. Чаму ж не пайсці?

Юджыян і ёй загадаў, як збярэцца, на вяршыню самай высокай гары ехаць.

Засталася Кюёгяль-чараўніца пасаг рыхтаваць, а Юджыян наперад заспяшаўся.

Дабег да краю верхняй зямлі, скокнуў на тое самае воблачка, на ім у дарогу назад падаўся. Да гары падплыў, на яе вяршыні апынуўся.

У юрце птушка Чычык Юджыянава дзіця калыша, а на шкурах нежывая жонка ляжыць. Юджыян яе ў сваю адзежу пераапрануў, доўгія валасы яе пад шапку падабраў, потым вынес з юрты, паклаў перад увахodам. Сам за юртай схаваўся.

Толькі паспеў усё забіць, з трох бакоў на конях нявесты пад'ехалі. У кожнай з сабою багаты пасаг. У мяшках сукенкі залатыя, дарагія футры. У кожнай восемдзесят табуноў коней, у кожнай дзевяноста чарод кароў. Усе схілы гары статкамі ўкрыліся.

Злезлі нявесты з коней. Адна адну ўбачылі.

— Сяброўкі- сястрыцы, — гамоняць між сабою, — выходзіць мы ўсе тры — жонкі аднаго мужа. Што ж, не сумна нам будзе на Зямлі жыць. А дзе ж наш муж, чаму нас не страчае? Зойдзем у юрту, можа, спіць ён.

Пайшлі лёгкімі нябеснымі крокамі да юрты. Раптам усе тры спыніліся. Адна кажа:

— Ох, сястрыцы, няйначай мёртвы ляжыць!

Другая кажа:

— Ці не наш гэта муж?

Трэцяя паглядзела.

— Ён, ён! У гэтай адзежы і сватацца да мяне прыходзіў.

Дачка пана Сонца Кюёгяль-чараўніца пытаецца:

— Дачка пана Юргяля, Пужлівая чараўніца, ці ўмееш ты мёртвага ажывіць?

— Сказаць умею — няпраўда і сказаць не ўмею — няпраўда, — Пужлівая чараўніца адказвае. — Магу мёртвага так ажывіць, што будзе ён — нібы без памяці чалавек ляжыць.

— Што ж, не многа гэта і не мала, — кажа дачка пана Сонца.

Потым спытала ў дачкі пана Месяца:

— А ці вялікае тваё ўменне, Месячнага святла чараўніца?

— Умею зрабіць мёртвага чалавека такім, нібыта ён моцна спіць, — адказала тая.

— А я, — кажа Кюёгяль-чараўніца, дачка пана Сонца, — магу мёртвага да памяці вярнуць, ад смяротнага сну разбудзіць.

— Ну, дык што ж, сяброўкі-сёстры! — сказалі ўсе тры. — Возьмемся за работу. Ажывім нашага мужа.

Першай Пужлівая чараўніца, дачка Сузор'я, цераз мёртвае цела пераскочыла. Трошкі прыўзняліся грудзі ў мёртвага, ледзь прыкметна пара ад дыхання з рота вылятае.

Другою пераскочыла Месячнага святла чараўніца. Тут бледны твар паружавеў, вейкі заварухнуліся.

Цяпер выйшла наперад дачка пана Сонца, Кюёгяль-чараўніца. Пераскочыла, а ўслед за ёю і той мёртвы з зямлі падняўся. Шапка з галавы ў яго звалілася, рассыпаліся па плячах доўгія валасы.

— Ох, сяброўкі-сястрыцы, мусіць, не таго мы ажывілі! Не муж гэта наш, а чужая жанчына.

Заканчэнне ў наступным нумары

Вершы Віктара Шведа

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, ШКОЛА!

Гулялі ў лесе, полі,
І з новай сілай, гартам,
Знайшліся зноў у школе
Мы за вучнёўскай партай.

У цёплы верасневы
Асенні час прыгожы
Чароўнасць роднай мовы
Ізноў нас заварожыць.

Мы маем у праграме
І іншыя галіны,
Пазнаем тут таксама
Мінулае Айчыны.

Пакуль не маем стомы,
Тут, на сваіх уроках,
Мы вывучым, вядома,
Дзівосны свет шырокі.

Пойдзем навукі следам,
У новым школьным годзе
Засвоіць жменьку ведаў
Настаўнікі нам штодзень.

Стрымаем свае слова:
Вучыцца на пяцёркі,
Пісаць абавязкова
У дарагую „Зорку".

ЯКІ ГЭТА ЧАС?

Настаўнік вучняў пытаецца:
— Які гэта будзе час —
Ты купаешся, ён купаецца,
Хто мне адкажа з вас?

З адказам тут вырываецца
Янка, з паднятай рукой:
— Вядома, што кожны купаецца
Позняй суботняй парой.

ПАДАРУНАК

— На імяніны, татка,
Куплю табе падарак.
— Я аб тваіх, дзіцятка,
Пяцёрках толькі мару.

— Запозна ўжо гаворыш
Ты аб жаданні гэткім.
Купіў табе я ўчора
Прыгожыя шкарпэткі.

ПАДОБНЫ НА ТАТУ

Вярнуўся з панадворка
Запэцканы Ягорка,
І на парозе хаты
Пазнаў яго ледзь тата.
— Прызнайся, сынок родны,
Ты на каго падобны?
— Сказала мне бабулька,
Што на цябе, татулька.

ДАЛІКАТНЫЯ РУКІ

Запыталася Марыя
Свайго гарадскога ўнука:
— Што ты робіш, каб такія
Далікатныя мець рукі?

Унук хітры і пранырa
Не натруджваецца многа.
І таму прызнаўся шчыра,
Што не робіць ён нічога.

Данута Бічэль-Загнетава

СУМНА БЕЗ ПРЫГОД

Зараз мама ў рукі дзягу схопіць.
Скажа мама:
— Збродня ты, не хлопец.
У цябе характар забіяцкі.
Не шкадуеш ні мяне, ні бацькі.
Кожны дзень з табой у нас бяда.
— Мама! Вельмі мне цябе шкада.
Злосць і дзяга тут не дапаможа —
Сумна без прыгод, без падарожжа!

ДАГАНІ НА КАНІ

Зраблю сабе сапраўднага каня.
На ім паеду па зялёных гонях.
Ты даганяй мяне, не даганяй, —
Прыбавіць рызыкі твая пагоня!
Тым цікавей пачнецца падарожжа.
А мой сапраўдны конь прыстаць не можа!
Скачу і рагачу!

Вучнёўская творчасць

ПЕРШАГА ВЕРАСНЯ

Прыйшоў зноў верасень вясёлы,
Прыйшоў у гарады, у сёлы.
І зноў, як водзіцца, званок
Паклікаў усіх нас на урок.

Ідзе малы,
Ідзе старэйшы:
Той — ужо ў восьмы,
Той — ў першы.
Ідуць,
Каб веды тут набыць,
Каб з кнігаю
У дружбе быць.

Усе выглядаюць асаблiва,
І вочы свецяцца шчасліва,
Іх галасы
Чуваць наўкола:
— Дзень добры,
Дарагая школа!

Лена Гайкевіч
г. Дзяржынск, БССР

(Працяг са стар. 9)

НА ВОЗЕРЫ

мяне толькі адно: яны палохаюць маю рыбу. А наогул, дык гэта вельмі прыгожыя птушкі. Падабаюцца мне. Падабаецца іх грацыя. Бабуля кажа, што яны плаваюць з грацыяй. Але ніхто не мае столькі грацыі, як яна сама. Трэба бачыць, як яна ідзе па вёсцы. Усе за ёю аглядаюцца. Тата неяк сказаў, што толькі наша мама (яна ўжо не жыве, памятаю яе як праз імглу) магла з ёю раўняцца, а ў некаторым сэнсе нават яе пераўвышала.

— У якім сэнсе? — запытаў я тады.

— Калі-небудзь табе адкажу, — сказаў тата і хутка адвёў позірк. — Калі будзеш старэйшы.

Ад таго часу я ўжо значна пасталеў і трэба будзе прыпомніць тату аб гэтым.

ПАЗНАЁМІМСЯ

СССР, 346555, Ростовская обл., г. Шахты, п. Майский, ул. Тютчева, 65. Казанцеву Мише. (5 клас).

* * *

СССР, 346513, Ростовская обл., г. Шахты-13, ул. Даниловская, 65. Заритовской Оле. (5 клас).

АДГАДАНКА

3 3 3 3 3 = 1

Падумайце трошкі і спрабуйце пры дапамозе пяці троек і адпаведных знакаў скласці правільнае арыфметычнае дзеянне, у выніку якога была б 1.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка"

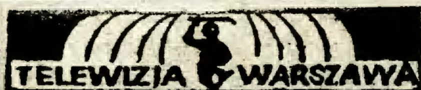

Piątek 1 IX — 8.45 Domator. 9.30 DT — Wiadomości. 9.45 DT — Dodatek gospodarczy. 10.00 „Żołnierze Westerplatte" — film dok. 11.00 Manifestacja patriotyczna na Westerplatte. 15.10 W szkole i w domu 15.50 NURT. 16.20 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.25 Zielone Teleferie — Finał. 16.45 „Arabella" — serial CSRS. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Czerń i biel" — film dok. 18.05 Studio Sport. 18.45 Dobranoc. 18.55 Dzień modlitwy o pokój. 20.45 Dziennik. 21.15 1 września 1939 — Warszawa: koncert poświęcony 50. rocznicy wybuchu II wojny światowej. 22.45 DT — Echa dnia.

Sobota 2 IX — 7.55 Pr. dnia. 8.00 Tydzień na działce. 8.20 Na zdrowie. 8.40 Pr. religijny. 9.00 Kino Teleferii: „Przygody dobrodusznego smoka" — serial węg. oraz „Siedem życzeń" (odc. 7 — ost.) — serial pol. 10.30 DT — Wiad. 10.40 Stare, nowe, najnowsze. 11.25 „Od Wschowy do Belwederu" — wojsk. pr. dok. 11.55 „Wędrówki dalekie i bliskie" — film dok. prod. belg. 12.35 Wystawa zwierząt hodowlanych na Służewcu. 13.15 Tel. Teatr Prozy: Z. Nałkowska — „O tożsamość twórcy". 14.10 Akademia filmowa. 14.35 Smak życia. 15.15 Pr. dnia. 15.20 Komedie, komedie... „Pan Anatol szuka miliona". 16.35 Los. Dużego Lotka. 16.45 Premie i premiery. 17.15 Teleexpress. 17.30 Portrety: „Jak orły, sokoły" — film dok. 18.30 Butik. 19.00 Dobranoc. 19.10 Z kamerą wśród zwierząt. 19.30 Dziennik. 20.05 „Lawrence z Arabii" — ang. film fab. 23.20 Tydzień w polityce. 23.30 Teatr TV: J. Hasek — „Spotkanie ze Szwejkiem" 7). 23.50 Tel. Przegląd Sportowy 0.10 Telegazeta. 0.15 Kino Sensacji: „Inspektor Taggart" (1) „Wampir z Glasgow" — film ang.

Niedziela 3 IX — 7.20 Notowania. 7.45 Po gospodarsku. 8.15 Tydzień. 9.00 „Tajemnica starego zamku" — film austral. 10.20 Telekino Trójki. 10.30 DT — Wiadomości. 10.35 „Ludy Ziemi": „Wenezuelczycy" — serial hiszp. 11.35 Kraj za miastem. 12.15 Tel. koncert życzeń. 13.00 Marek Sierocki zaprasza. 13.30 Teatr dla dzieci: A.A. Milne — „Dawno, dawno temu" (cz. I). 14.35 Fotomagazyn — Powiększenie. 14.55 „Pieprz i wanilia — Nieznany kraj" 15.40 „Panna dziedziczka" — serial braz. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Tupecik, czyli nasze męstwo" — wid. rozr. 18.40 Antena. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 „Klan" (1) — franc. film krym. 21.00 „7 dni — Świat". 21.30 Sportowa niedziela. 22.10 Kinomania — Barbara Kiatkowska-Lass. 22.40 Premiery po latach: „Między życiem a teorią". 23.20 Telegazeta.

Poniedziałek 4 IX — 15.30 NURT. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 „Żyć" — magazyn ekologiczny. 16.25 Dla młodych widzów: Wakacyjne wspomnienia — rep. z Harcerskim Teatrze Pantomimy z Barda Śląskiego. 16.45 „Banda Rudego „Pająka" (1) — serial pol. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Pożegnanie wakacji" — X Dziecięcy Festiwal Piosenki i Tańca w Koninie. 18.30 Laboratorium. 18.50 „10 minut". 19.00 Dobranoc. 19.10 Gorące linie. 19.30 Dziennik. 20.05 Teatr TV: Adolf Nowaczyński — „Cyganeria Warszawska". 22.15 Kroniki PAT — Tak było... 22.30 DT — Echa dnia.

Wtorek 5 IX — Zanim został stolicą — Z naszych dziejów, kl. VI. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 DT — Dodatek gosp. 9.40 „Gdańsk '39" (4 — ost.) — serial TP. 10.40 Domator 11.10 W Europie nowożytnej, kl. II lic. 12.00 Spotkanie z literaturą, kl. IV — Jan Brzechwa. 12.50 Wiedza o społeczeństwie, kl. VII. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Wspólna Polska, wspólne sprawy. 16.25 Dla młodych widzów: Wakacyjne wspomnienia — rep. z Muzycznego Campingu w Brodnicy. 16.45 „Banda Rudego „Pająka" (2) — serial pol. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Do zobaczenia" — pr. prezentujący twórczość amatorskich zespołów woj. szczecińskiego. 18.20 Pr. public. 18.50 „10 minut". 19.00 Dobranoc. 19.10 „Od A do Z" — pr. public. 19.30 Dziennik. 20.00 Mecz piłki nożnej: Polska — Grecja, ok. 20.45 (w przerwie) Kroniki PAT — Tak było... 21.50 „Gdańsk '39" — serial TP. 22.50 Studio Solidarność. 23.35 DT — Echa dnia.

Środa 6 IX — 8.05 Poznaj swój kraj. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 Film fab. 10.35 Domator. 11.10 Drogi niepodległej, kl. VII. 12.00 Spotkanie z literaturą, kl. V. 12.50 Fizyka. 15.30 NURT. 16.15 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.20 Los. Ex. i Super Lotka. 16.25 Dla dzieci: Wakacyjne wspomnienia — występują dzieci z bydgoskiego zespołu „Guzik z pętelką". 16.45 „Banda Rudego „Pająka" (3) — serial pol. 17.15 Teleexpress. 17.30 Spojrzenia 18.00 Tel. Informator Wydawniczy. 18.20 Dawniej niż wczoraj. 18.50 „10 minut". 19.00 Dobranoc. 19.10 Pr. public. 19.30 Dziennik 20.00 Eliminacje M.Ś. w piłce nożnej — Italia '90 Szwecja — Anglia, ok. 20.45 (w przerwie) Kroniki PAT — Tak było... 21.50 Raport. 22.20 „Old jazz meeting" — „Złota Tarka '89". 22.55 DT — Echa dnia.

Czwartek 7 IX — 8.05 Rytmy ciała. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 „Policjanci z Miami" — serial krym. prod. USA. 10.40 Domator. 11.40 Polska w latach międzywojennych, kl. III lic. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 „Polskie zdroje — Kudowa" — rep. 16.25 Dla młodych widzów: Wakacyjne wspomnienia. 16.45 „Banda Rudego „Pająka" (4) — serial pol. 17.15 Teleexpress. 17.30 Patrol. 18.00 Sonda. 18.30 Pr. public. 18.50 „10 minut". 19.00 Dobranoc. 19.10 „Teraz" — tyg. gosp. 19.30 Dziennik. 20.05 „Policjanci z Miami" — serial USA. 20.55 Kroniki PAT — Tak było... 21.10 Pegaz. 22.00 Wokół Sopotu. 23.00 DT — Echa dnia.

Bielsk Podl. Tajemnica pani Wong — radz. 4—5. Sztuka kochania — pol. 6—10.

Czeremcha Wyznawcy zła — USA 6. Klątwa z doliny węży — pol. 9—10.

Hajnówka Piłkarski poker — pol. 4—7. Malone — USA 8—10.

Michałowo Krótki film o miłości — pol. 4—7. Kaczor Howard — USA 8—10.

ШТО? ДЗЕ? КАЛІ?

Дзень	Стыль		Святы, імяніны		Сонца	Месяц
	новы	стары			усх.-зах.	усх.-зах.
нядзеля	3	21	Ізабэлы, Шымона	**Фадзея, Вассы**	4.50-18.19	8.24-18.49
панядзелак	4	22	Іды, Лільяны	Яўлаллі, Агафоніка	4.52-18.17	9.36-19.01
аўторак	5	23	Дароты, Ваўжынца	Калініка, Ірынея	4.53-18.15	10.49-19.17
серада	6	24	Бэаты, Альбіна	Георгія, Арсеня	4.55-18.13	12.03-19.38
чацвер	7	25	Рэгіны, Мэльхёра	Ціта, Варфаламея	4.57-18.10	13.15-20.08
пятніца	8	26	Марыі, Радаслава	Наталлі, Адрыяна	4.58-18.08	14.21-20.50
субота	9	27	Пятра, Сяргея	Пімена, Ліверыя	5.00-18.06	15.16-21.49

Шчырасардэчныя спачуванні
Лёніку Тарасэвічу
ў напаткаўшым яго горы — смерці **бацькі.**

Сябры

Глыбокія спачуванні
Лёніку Тарасэвічу
з прычыны смерці **бацькі**
выказваюць
сябры з БАСа.

Супрацоўнікі рэдакцыі „Нівы"
смуткуюць разам з табой,
Васькаў Лёнік,
з прычыны твайго несуцешнага гора — смерці **бацькі.**

АЎТОБУСЫ Ў БЕЛЬСКУ

Ехалі мы з жонкай з Ольштына на адпачынак у Відава. Прыехалі цягнікам з Беластока ў Бельск, ідзем на прыпынак МПК і — што бачу? А 10 гадзіне аўтобуса няма, наступны а 13.30. Даведаўся, што „тройка" едзе а 8.33 у Відава і з'язджае ў дэпо, а пасля абеда, ад 13 да 18 гадзіны, робіць 11 рэйсаў. А чаму праз рэшту дня ездзіць так рэдка?

Трэба, каб людзям жылося штораз лепш, а ў Бельску ўсё горш з гарадскім транспартам. Хто працуе пасля абеда, з працы вымушаны вяртацца пехатой, бо апошні аўтобус у Відава едзе а 18 гадзіне!

Андрэй Гаўрылюк

Раздзел з будучай кнігі Адама Мальдзіса — З Караткевічам у Польшчы ● Памяці Алесевага друга ● Чарнобыль кліча! ● Беларускі Трыстан у ЗША ● Працавіты госць з Мінска ● Песня пра белага мядзведзіка ● „Зорка" ● Сэрцайка раіц: мыцца трэба доўга і цярпліва ● Гумар і песня.

НАМ АДКАЗВАЮЦЬ

W odpowiedzi na pismo z dnia 31.07.1989 r. dot. notatki prasowej „Nie ma sprzedawców" („Niwa" Nr 30), Zarząd Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w Narewce uprzejmie wyjaśnia:

— Pomimo wszelkich starań nie udało się zatrudnić sprzedawcy do sklepu spożywczego nr 4 w Siemianówce, a więc zmuszeni byliśmy zatrudnić emeryta na 3/4 etatu ograniczając sprzedaż do 2 dni w tygodniu w sklepie przemysłowym nr 27 w Siemianówce.

Zarząd uważał, że w pierwszej kolejności należy udostępnić miejscowej ludności zaopatrzenie w podstawowe art. spożywcze (mleko, chleb) zwiększając zatrudnienie na okres akcji żniwnej o 3/4 etatu w sklepie spożywczym.

Nadmieniamy jednocześnie, że po wykorzystaniu urlopu zaległego przez poprzednią ekspedientkę z dniem 01.09.1989 r. sklep przemysłowy będzie pracował w pełnym wymiarze czasu pracy.

Zarząd Spółdzielni

— o —

Zarząd „Społem" PSS w Hajnówce w odpowiedzi na zamieszczoną notatkę prasową w tygodniku białoruskim „Niwa" Nr 30 z dnia 23 lipca 1989 r. pt. „Butelki" informuje, że po przeprowadzonym dochodzeniu stwierdzono słuszność zarzutu korespondentki. Załogę sklepu nr 7 pouczono o obowiązku przyjmowania butelek kaucjowanych zgodnie z Zarządzeniem nr 7 ministra Handlu Wewnętrznego i Usług z dnia 26.05.1983 r.

Za zaistniały incydent serdecznie przepraszamy.

Prezes Zarządu
mgr Jerzy Panasiuk

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

2728. **Уладзімір Высоцкі (Чорная-Вялікая)** — 2000 зл.
2729. **Надзея Хмялеўская (Гайнаўка)** — 1500 зл.
2730. **Рыгор Русак (Нараўка)** — 3000 зл.
2731. **Юрый Зюзя (Варшава)** — 4000 зл.
2732. **Міхась Дулько (Белавежа)** — 1000 зл.
2733. **Б. Браніслаў (Беласток)** — 5000 зл.
2734. **Мікалай Купрыянюк (Бельшчына)** — 2000 зл.
2735. **Павел Кот (Бельшчына)** — 200 зл.
2736. **Ян і Ева Асташэўскія (Гайнаўка)** — 3000 зл.
2737. **Працаўнікі ПКП у Гайнаўцы (удзельнікі экскурсіі ў Вільню 3.04.1989 г.)** — 39000 зл.
2738. **Андрэй і Валянціна Хвашчэўскія (Гайнаўка)** — 3000 зл.
2739. **Гмінная ўправа ў Мілейчыцах** — 50000 зл.
2740. **Мікалай Смактуновіч (Пагарэльцы)** — 40000 зл.
2741. **ФПіУ (Фапрыка станавых патронаў) у Беластоку** — 10000 зл.
2742. **Удзельнікі беларускага фэстына ў Гайнаўцы 18.06.1989 г.** — 3000 зл.

Дзякуем.

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego, 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6. Тэлефон 28-89.

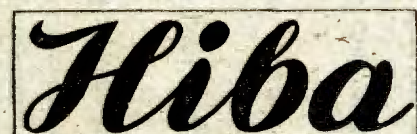

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар). Віталій Луба (галоўны рэдактар). Міраслава Лукша. Ян Максімюк. Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі). Уладзіслаў Петрук (мастак). Марыя Федарук (машыністка). Ада Чачуга (адказны сакратар). Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі").

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok, skr. poczt. 149
tel. 232-41

Wydawca Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok ul. Wesołowskiego 1. Druk Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku. Cena prenumeraty: kwart. 1040 zł, półr. 2080 zł, rocznie 4160 zł.

WARUNKI PRENUMERATY:

1. dla osób prawnych — instytucji i zakładów pracy
   - instytucje zakłady pracy zlokalizowane w miastach wojewódzkich i pozostałych miastach w których znajduje się siedziba Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" zamawiają prenumeratę w tych Oddziałach
   - instytucje zakłady pracy zlokalizowane w miejscowościach gdzie nie ma Oddziałów RSW Prasa-Książka-Ruch" na terenach wiejskich opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli.
2. dla osób fizycznych — indywidualnych prenumeratorów
   - osoby fizyczne zamieszkałe na wsi w miejscowościach gdzie nie ma Oddziałów RSW Prasa Książka-Ruch" opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych u doręczycieli
   - osoby fizyczne zamieszkałe w miastach - siedzibach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę wyłącznie w urzędach pocztowych nadawczo-oddawczych właściwych dla miejsc zamieszkania prenumeratora. Wpłaty dokonują używając blankietu wpłaty" na rachunek miejscowego Oddziału RSW Prasa -Książka-Ruch"
3. Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw ul Towarowa 28 00-950 Warszawa skr poczt 12 PBK XIII Oddział w Warszawie Nr konta 370044-1195-139-11 Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50 proc dla zleceniodawców indywidualnych i o 100 proc dla zlecających instytucji i zakładów pracy

Termin przyjmowania prenumeraty na kraj za granicę
- do dnia 10 listopada na I kwartał i półrocze roku następnego oraz cały rok następny
- do dnia 1 każdego miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty roku bieżącego

Zam. 1214/89 r. Nakład 4.900 egz. T-3.

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1) высокарослы, шырокаплечы, 7) адваротны бок манеты, 8) цёмна-чырвонае віно (паводле назвы французскага горада), якое можна ўлажыць са слова „дабро", 9) родам з пекла, 10) божая ў адоранага, 12) загорнуты ў пакет, 16) форма спаборніцтва, 17) прагназіраванне надвор'я, 19) найбольш вядомая вакальна-музычная група са Швецыі, якую можна ўлажыць з „бабы", 21) з культам Ісуса Хрыста.

Уніз: 1) кнігі, кнігі, кнігі..., 2) служыць у флоце, 3) не адна ў царкве, 4) прозвішча сучаснага беларускага паэта, якое можна атрымаць, калі кашуля згубіць „с", 5) яго зерне любіць конь, 6) дзяржава, край, 11) адраджэнне, 12) калісьці імі выбівалі бялізну, 13) смачная рыба, 14) прымітыўнае месца для спання, 15) пасудзіна з ручкай, 18) беларускі паэт, аўтар паэмы „Астрожнік" пра смерць камсамольца Якіма, 20) адны сосны.

„ядань"

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказы на крыжаванку змешчаную ў № 30.

Упоперак: шпак, крык, град, драмгурток, Крым, мана, кропка, Днепр, том, акуляр, адвага, Дон, вечар, Цанава, кокс, ліст, авантурнік, чорт, круг, рэха.

Уніз: шпік, корм, кум, карак, гром, дуга, дылетантка, геолаг, кастрычнік, кравец, аблава, дзед, метр, какаду, Асньік, ключ, сват, літр, туба, рог.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: Аляксандр Смольскі з Пінска (за крыжаванку з № 28), Марыя Кез з Рубля і Валянціна Ермаловіч з Магілёва (за крыжаванку № 30)

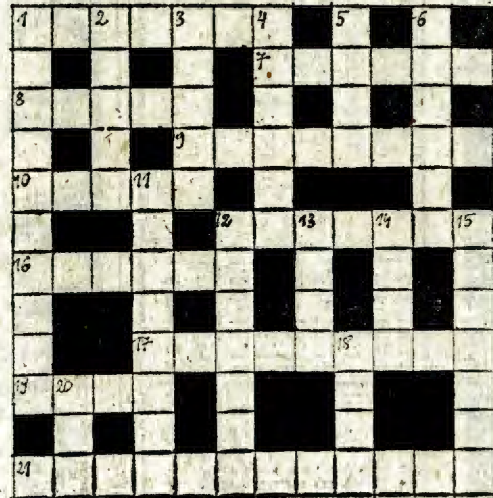

— Што ж гэта, прыходзіш у школу тыдзень пасля пачатку школьнага года?

— Я быў упэўнены, што традыцыйна яшчэ працягнецца рамонт.

Мал. К. Мазалеўскага

АФАРЫЗМЫ

Жыць — гэта быць неаб'ектыўным.

*

Наша эпоха — гэта пародыя ўсіх папярэдніх.

*

Прырода многіх адарыла талентам спачування, нямногіх — **сумеснай радасці.**

*

Што трэба зрабіць пасля **падзення?** Тое, што робяць дзеці: **падняцца!**

*

Прыніжаць чалавека выключна да ролі сродка гэта самы цяжкі грэх.

*

Там, дзе пануе дэспатызм, дрыжыць кожны, але ніхто так моцна, як сам дэспат.

*

Ёсць людзі, якія, калі б гарэў увесь свет, шкадавалі б толькі гарэючага разам з ім свайго дома.

Крыстыян Фрыдрых Хебель

ЦІ Ж Я ВІНАВАТЫ?

Пытаецеся, чаму я да гэтага часу нежанаты? Усё з-за яе, праклятай гарэлкі... Не магу піць, і ўсё тут! Яшчэ са школьных гадоў алергія ў мяне да гэтай атруты. А ў кампаніях яно бывае: пі — і ўсё тут, а калі не п'еш — значыць, грэбуеш, або хворы, наогул падазроны чалавек. Я і на ўрачоў не раз спасылаўся — не дазваляюць, маўляў. Але заўсёды ў кампаніі знойдзецца хто-небудзь з сістэмы аховы здароўя, які ахвотна бярэ на сябе адказнасць за ўсіх эскулапаў:

— Я таксама ўрач... Я дазваляю!

Адзін такі медык гаварыў аднойчы:

— У мяне, сябра, ёсць добрыя знаёмыя і ў наркалагічным дыспансеры. Магу, як спатрэбіцца, уладкаваць на лячэнне па знаёмству...

Аднойчы за нашым сталом, надзіва, не аказалася ніводнага ўрача. Але гаспадар заспакоіў:

— У нас сусед — нейкі лекар. Так што не бойся, пі. Калі што якое — яму праз сцяну пагрукаю...

Памятаю, столькі часу заляцаўся я да Анелі. Ужо ішло да вяселля. Павяла яна знаёміцца мяне са сваімі бацькамі. Будучая цешча накрыла на стол. Будучы цесць выставіў бутэлькі.

— Я не п'ю... — нясмела пачаў я.

— А мы хіба п'ём? Так, дзеля знаёмства некалькі кілішкаў перакулім — і ўсё, — гаворыць цесць хітравата: маўляў, разумею, зяць хоча паказацца з найлепшага боку. І налівае. Я аднекваюся як магу.

— Ды выпі ўжо. — Шэпча на вуха Анеля. — Не бойся, мама нічога дрэннага не падумае.

Ну, віпіў кілішак, другі... Весела стала, напэўна, ап'янеў. Памятаю, хіхікаў за сталом, блазнаваў, паказваў пальцам на цешчу:

— Такая і ты будзеш, Анеля, калі дажывеш да яе гадоў. А то і раней. Тоўстая... Як карова!

Гладзіў цесця па галаве. Як казала пасля Анеля, нават плюнуў яму на лысіну і размазаў далонню... Адным словам, назаўтра Анеля, калі пазваніў ёй, адрэзала:

— І я яшчэ з такім хуліганам і п'яніцам хацела жыццё звязаць!..

Так і разладзілася вяселле. З той пары нікога пакахаць не магу. Жыву бабылём.

Васіль Феранц

СПЯВАЕМ БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ

ОЙ, НОЧАНЬКА, ОЙ ЦЁМНАЯ
(народная)

Ой, ночанька, ой цёмная —
Баюсь дамоў ісці,
А міленькі хвалюецца,
Не хоча правясці.*

Адумаўся мой міленькі:
„Давай я праведу",
А я яму адказала:
„Адна дамоў зайду".

Іду я ўздоўж па вуліцы —
Аж лавачка стаіць,
А мілы на той лавачцы
З сяброўчакай сядзіць.

Сяброўка я, сяброўка ты —
Суперніца мая,
Любіла я, адбіла ты
Мілога ад мяне.

Любіла я, адбіла ты
Мілога ад мяне.
Цяпер, мая сяброўчачка,
Любі, цярпі, як я.

*Апошнія два радкі кожнай страфы паўтараюцца.
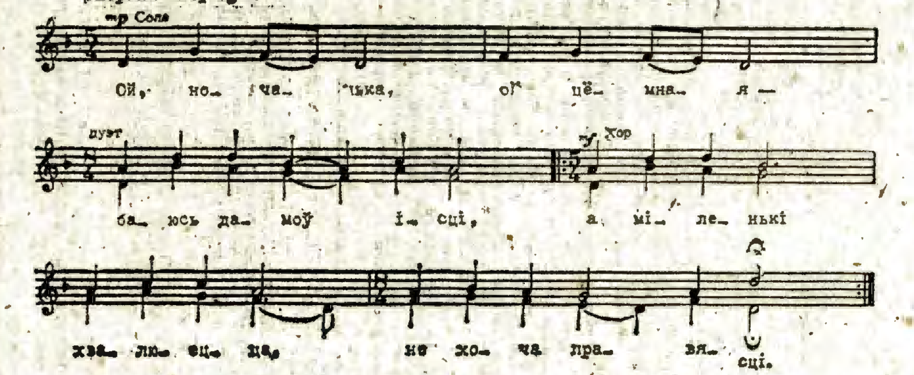
ЗАНЯТАК

Настаўніца пытае малую Насцю:

— Чым займаецца твой бацька?

— Ён старшыня.

— А ці ведаеш, хто такі старшыня?

— Гэта такі чалавек, якога заўсёды няма дома.

ПРАФЕСІЯ

На ўроку настаўніца загадала сваім малым вучням намаляваць, кім хацелі б яны быць у будучым. Дзеці ўзяліся за работу, малююць салдат, шахцёраў, пажарнікаў, міліцыянераў, шафёраў, лекараў, настаўніц і т.п. Усе дзеці малююць з вялікай ахвотай, толькі адна дзяўчынка сядзіць над чыстай паперай. Настаўніца пытае:

— Ты не ведаеш, кім хочаш быць?

— Ведаю, але не ўмею намаляваць!

— А кім?

— Замужняй.

ПРАТЭСТ

Маленькі Вася гаворыць маці:

— Не пайду ўжо больш у школу!

— Чаму, сынок?

— Бо не ўмею чытаць, а настаўніца не дазваляе размаўляць. То што я маю там рабіць?

Бяры за жонку кабету, якую выбраў бы на прыяцеля, калі б яна была мужчынам.